

วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

นัดพบกันที่สนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ เวลา ๒๒.๐๐ น. เราเดินทางจากอุดรธานี (บริษัทการบินไทย สไมล์) ที่เที่ยวบิน TG 2011 ถึงสุวรรณภูมิ ๒๐.๔๕ น. ลงจากเครื่องบินแล้ว ตรงไปจุดนัดพบเลย โยมที่ทองคำมาถึง ก่อนเรา หลานๆ (อวน และ น้องนาย) ไปปรับเราที่ผู้โดยสารขาเข้า ภายในประเทศ แล้วช่วยกันนำสัมภาระ เดิน มายังจุดนัดพบ ผู้โดยสารขาออก ต่างประเทศ

วันเสาร์ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

- เวลา ๐๑.๑๒ น. เครื่องบินแอร์ อินเดียโก (Indi Go Airline) ที่เที่ยวบิน 6 E 78 ออกจากสุวรรณภูมิ มุ่งตรงสู่ Kolkata (แบงค์ สามีของอวน ไปส่งถึงบนเครื่องบิน ช่วยอำนวยความสะดวกแก่คณะเราและผู้โดยสารอื่นๆ จนได้เวลาเครื่องบินออกเดินทาง) ใช้เวลาบินประมาณ ๒ ชั่วโมง ๒๕ นาที ถึงสนามบิน Kolkata ตามเวลาที่ท้องถิ่น ๐๒.๐๕ น. (เวลาประเทศอินเดียช้ากว่าประเทศไทย ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที) ผู้นำทัวร์พาออกจากสนามบินไปที่พักประมาณ ๐๓.๓๐ น. เข้าพักที่ The Pride Hotel ห้อง ๘๓๕ (ดีมาก)
- เวลา ๐๑.๐๐ น. รับประทานอาหารที่ภัตตาคาร The Pride Hotel Restaurant
- เวลา ๐๒.๐๐ น. ออกเดินทางจาก The Pride Hotel ไปสนามบิน Kolkata (CCU)
- เวลา ๐๔.๓๐ น. เดินทางโดยสายการบิน Go Business Officers ไปเมืองปัตนะ (Patna - PAT)
- เวลา ๐๕.๓๐ น. ถึงสนามบินเมืองปัตนะ
- เวลา ๐๖.๔๕ น. เดินทางมาถึงวัดอโศการาม สถานที่ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ หลังพุทธปรินิพพานแล้ว สองร้อยปีเศษ โดยพระราชปรารภ พระเจ้าอโศกมหาราช พระราชาธิบดีผู้มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนายุคหลังพุทธปรินิพพานสมัยอย่างมหาศาล เดิมท่านก็มีได้ใส่พระทัยเลื่อมใสในบรรพพุทธานุชาตกรรมกับสามเณรนิโครธแล้วจึงเกิดศรัทธาฝากไว้ในบุญกุศล วางอาวชหยุดสงครามหันมากระทำการบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างหาผู้ใดเปรียบปานประมาณมิได้ เราจึงมี หลักฐานที่พระองค์ทรงกำหนดสร้างไว้เป็นอนุสรณ์แต่พระพุทธศาสนาแทนองค์พระศาสดาให้ดำรงคงปรากฏอยู่จนปัจจุบันกาล พุทธศาสนกิจที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเป็นหลักฐานพอประมวลได้ดังนี้
 ๑. ราว ๒๓๕ ปีหลังพุทธปรินิพพาน ทรงเป็นประธานให้การอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ อโศการาม เมืองปาฏลิบุตรนี้ ด้วยปรารภเหตุเดียริชย์ปลอมบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วพากันกระทำย่ำยีทำลายพระวินัย ประชุมพระอรหันต์ทั้งหลายจำนวน ๑,๐๐๐ รูป ใช้เวลา ๘ เดือนจึงสำเร็จ

๒. ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นอันตรายในอนาคตจะพึงเกิดมีแก่พระพุทธศาสนาในแดนชมพูทวีป จึงทรงส่งสมณทูตนำพระพุทธศาสนาออกไปประดิษฐานยังแคว้นแคว้นแดนต่างถิ่น ถึง ๘ สาย ทางสุวรรณภูมินี้ไซ้รู้ท่านกล่าวไว้ในตำราว่านำมาโดยพระอรหันต์ ๒ รูป คือพระโสณะ ๑ พระอุตระ ๑
๓. ทรงสร้างถาวรวัตถุเป็นหลักฐานสักขีพยานแทนองค์พระบรมศาสดา ด้วยปึกเสาศิลาไว้ทั่วแดนที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและที่โดยเสด็จไปบำเพ็ญพุทธกิจ เรียกกันจนติดปากว่า“เสาศิลาพระเจ้าอโศก” เป็นที่รู้และเข้าใจกันถ้วนทั่ว ทั้งทรงโปรดให้สร้างพระสถูปเจดีย์แน่นหนาใหญ่โตเป็นนิมิตกำกับไว้ทุกสถานที่อีกด้วย
๔. ทรงสร้างวิหาร(อาราม) ถวายเป็นหลักฐานไว้ทั่วแคว้นมคธ กำหนดนับโดยประมาณว่าได้ ๘๔,๐๐๐ แห่ง เท่าจำนวนพระธรรมชั้นคัสอนในบวรพุทธศาสนา จนรัฐนี้ได้สมัญญานานนามว่ารัฐพิหาร(Bihar) มาจนปัจจุบัน
- ความสำคัญของสถานที่แห่งนี้ เกิดแต่พระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่หลวงของพระเจ้าอโศกมหาราช ดังพรรณนามาโดยย่อพอให้ท่านผู้อ่านได้ทราบ เพื่อรำลึกนึกถึงมหาอุปการของพระองค์ เราจึงมีโอกาสมาพิสูจน์พระพุทธรูปที่ทรงตรัสกับพระอานนท์ ในวันที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ว่าด้วยเรื่องสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล กับทั้งได้มีโอกาสมาตามรอยพระยุคลบาทการประกาศพระพุทธศาสนา ก็ได้ถาวรวัตถุที่มหาราชผู้นี้ทรงกำหนดนิมิตสร้างเป็นสักขีพยานไว้ นิมิตที่สำคัญอันผู้จักศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นหลักฐานมั่นคงเห็นจะได้แก่เสาศิลาพระเจ้าอโศกนี้แหละเป็นเบื้องต้น วัดอโศการามแห่งนี้ก็มีเสาศิลาปรากฏอยู่แต่ถูกทำลายหัก เป็นท่อนนอนอยู่ในลูกกรงเหล็กที่ทางการรักษาไว้ ทราบว่าท่อนโคนยังคงฝังอยู่ในพื้นดินที่ปัจจุบันมีน้ำท่วมขัง หล้ารกเมื่อคณะเรามาถึงที่นี้ฝนตกพราเล็กน้อย จึงไม่ได้บุกเข้าไปสำรวจ เพราะเพิ่งมาถึงวันแรกเป็นห้วงสุขภาพจำเป็นต้องรักษาไว้ เมื่อชมแก่ความพอใจแล้ว ออกเดินทางไปเมืองราชคฤห์
 - เวลา ๐๒.๐๐ น. ถึงเมืองราชคฤห์ เข้าพัก Rajgir Residency, Rajgir ห้อง ๒๐๑

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

- คืบนี้คณะเรามาพักเมืองราชคฤห์ ซึ่งเป็นแดนพุทธภูมิที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่ง แม้สถานที่แห่งนี้จะไม่ได้เป็นหนึ่งในสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลก็ตาม แต่ตามความเห็นของเราแล้วเมืองนี้มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาตั้งแต่แรกผนวชก่อนตรัสรู้ จวบจนกระทั่งหลังพุทธปรินิพพาน เห็นว่าควรจะกล่าวให้ท่านผู้สนใจใคร่ศึกษาได้ทราบไว้บ้างพอสังเขป
- เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ในยุคพุทธกาลมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นพระราชบิดา นับเป็นแคว้นที่มั่นคงและมั่งคั่งแคว้นหนึ่งในยุคนั้น ที่ว่ามั่นคงนั้นสาเหตุสำคัญเนื่องจากเมืองราชคฤห์มีปราการธรรมชาติ

ป้องกันการรุกรานของศัตรูภายนอกอย่างดีเยี่ยม คือมีเทือกเขา ๕ ลูกล้อมรอบเมืองเป็นกำแพงที่มั่นคงแข็งแรง จนได้รับสมญานามว่าปัญจคีรีนคร อันหมายถึงนครภูเขา ๕ ลูก ที่มีชื่อว่า บันฑุวะ เวภาระ เวปุลละ คิมชุกฏ และอสิคีรี เทือกเขาทั้ง ๕ แม้ปัจจุบันก็ยังออกชื่อเรียกเฉกเช่นครั้งพุทธกาล นั้น ยกเว้นภูเขาอสิคีรี ที่ผุดเพี้ยนเปลี่ยนแปลงมาเป็นรัตนคีรี

- ประการต่อมา นั่นคือมีพระราชผู้ปกครองที่ฝึกฝนในทางธรรม พระเจ้าพิมพิสารนั้น ในสมัยครั้งยังเป็นพระราชกุมาร ทรงตั้งความปรารถนาเฉพาะพระองค์ไว้ ๕ ประการ คือ
 ๑. ทรงปรารถนาจักได้เป็นพระราชแห่งมคธ
 ๒. ทรงปรารถนาให้พระอรหันต์มาสู่ยังแคว้นมคธ
 ๓. ทรงปรารถนาจักได้นั่งใกล้พระอรหันต์นั้น
 ๔. ทรงปรารถนาให้พระอรหันต์นั้นแสดงธรรมให้ฟัง
 ๕. ทรงปรารถนาให้พระองค์เกิดปัญญารู้ถึงในธรรมที่พระอรหันต์นั้นแสดงให้ฟัง
- เมื่อทราบถึงความปรารถนาเฉพาะพระองค์ทั้ง ๕ ประการนี้แล้ว ก็คงจะมองเห็นได้ว่าทรงมีพระอุปนิสัยฝึกฝนในทางธรรมมาแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อความปรารถนาประการแรก สมประสงค์แล้ว พระองค์ก็เคารพบูชาศาสดาทั้งหลายที่ประกาศตนว่าเป็นอรหันตบุคคลมาโดยตลอด ฉะนั้น เมื่อราชคฤห์ในยุคสมัยของพระเจ้าพิมพิสาร จึงเป็นที่ชุมนุมของลัทธินิกายต่างๆ มากมาย เช่น สัตถุชัยปริพาชก ชฎิลผู้ถึงพร้อมด้วยการบูชาไฟ ท่านอาหารดาบส และอุทกดาบส เป็นต้น เมื่อเอกราชมั่นคง พระราชที่ตั้งมั่นอยู่ในธรรมแล้ว ราชคฤห์จึงเป็นศูนย์กลางการค้าขายระหว่างประเทศด้วย อาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจ และการศาสนา ที่สำคัญแห่งหนึ่งในชมพูทวีปแต่สมัยปฐมโพธิกาล
- ด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อแรกออกเสด็จมหาภิเนษกรมณ์ จึงทรงมุ่งมาเมืองราชคฤห์เพื่อแสวงหาอาจารย์ผู้วิเศษตามข่าวโฆษณา ทรงพิจารณาเลือกเห็นว่าท่านอาหารดาบส และอุทกดาบส ทั้งสองนี้น่าเลื่อมใส จึงเข้าขอมอบกายถวายตัวเป็นศิษย์เข้าศึกษา ไม่นานวันท่านก็ทราบว่ามีวิชาทางไม่ สูงสุดยอดแห่งวิชาของอาจารย์ไซ้ร้นั้นเพียงแค่สมาบัติ ๘ อันเป็นโลกียฆาน ยังไม่สิ้นซึ่งกามกิเลส จึงเสด็จหนีกลาจากพระอาจารย์ไป ในสมัยนั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบข่าว จึงเสด็จจากพระราชมณฑลเที่ยวมาทรงสนทนาธรรมสักัจฉากับพระมหาบุรุษ เมื่อทรงทราบความประสงค์โดยส่วนที่สุดแล้วว่าทรงปรารถนาพระสัมมาสัมโพธิญาณ พระจอมแผ่นดินถิ่นมคธจึงขอคำปฏิญาณว่าหากพระมหาบุรุษได้สำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าดังปรารถนาแล้วไซ้ร้ ขอได้ทรงพระกรุณาเสด็จมาโปรดข้าพระองค์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า ทรงรับปฏิญาณแล้วจึงถวายพระพรลาจาริกไปแสวงหาโมกขธรรม จนล่วงกาลผ่านไป ๖ ปี หลังจากตรัสรู้พระอนุตรระสัมมาสัมโพธิญาณอัน อุดมด้วยวิสุทธิคุณวิเศษสุด ทรงแสดงปฐมเทศนาจนบังเกิดปฐมสาวก ยังพระรัตนตรัยให้บริบูรณ์แล้ว พระโลกเชษฐจึงเสด็จมายังราชคฤห์ธานี

ตามที่ได้รับปฎิญญาไว้กับพระราชราชบิดิพิมพิสาร ครั้งกระนั้นท้าวเธอได้ฟังพระธรรมเทศนาจนบรรลุนิ
 ธรรมาพิสมัย พระทัยตั้งมั่นอยู่ใน โสคาปัตติผล จึงทรงประกาศความปรารถนาทั้ง ๕ ประการส่วน
 พระองค์แก่พระศาสดา ว่าความปรารถนาของข้าพเจ้าสมบูรณ์แล้วทั้ง ๕ ประการในวันนี้ ทั้งทรงมี
 มนต์เลื่อมใสถวายเวฬุวันกถกนิวาปสถาน พระราชอุทยานส่วนพระองค์แด่พระบรมศาสดา เป็น
 ปฐมอารามในพระพุทธานุชาสนา

- ณ พระวิหารเวฬุวัน นี้ ตามพุทธประวัติยังเป็นที่อุบัติการบรรพชาอุปสมบทของพระอัครสาวกขา-
 ชาย คือพระอุปลิสสะ ต่อมาคือพระสารีบุตร และพระโกณฑิยะ ต่อมาคือพระโมคคัลลานะ ยังเป็น
 สถานที่ที่มีการประชุมครั้งใหญ่อันประกอบด้วยองค์ ๔ โดยมีพระบรมศาสดาเป็นประธาน เรียกขาน
 กันว่าจาตุรงคสันนิบาต ในวันเพ็ญเดือน ๓ เป็นปฐมเหตุให้พุทธศาสนิกชนได้กระทำมาฆบูชารำลึกถึง
 พระบรมศาสดากับพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูปผู้ร่วมสโมสรมันนิบาต ณ กาลครั้งนั้น อีกด้วย
- เวลา ๐๘.๐๐ น. คณะของเราออกเดินทางจากที่พักไปภูเขาคิชฌกูฏ สวดมนต์ทำวัตรเช้าที่นี้ แล้ว
 สาธยายภิกขุอุปหานิยธรรมสูตร นั่งสมาธิ-ภาวนา ประมาณ ๑๐ นาที แล้วออกเดินทางไปวัดเวฬุวัน
 (ระหว่างทางแวะชมวัดชีวกัมพวัน และตโปทาราม) สวดมนต์-นั่งสมาธิ ภายในวัดพระเวฬุวัน
 พอสมควรแก่เวลา จึงกลับที่พัก
- อนึ่ง บนยอดเขาคิชฌกูฏ มีพระคันธกุฎีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ เพราะเมื่อครั้งประทับอยู่ ณ กรุง
 ราชคฤห์นั้น ทรงโปรดที่จะเสด็จมาประทับอยู่ ณ ที่ นี้บ่อยครั้ง พระสารีบุตรซึ่งตามเสด็จมาปรนนิบัติ
 พระศาสดาก็ได้มาสำเร็จพระอรหัตผล ณ ถ้ำสุกรขาคา เขาคิชฌกูฏ นี้ และในปัจจุบันโพธิกาลเมื่อเสด็จ
 มาที่ยอดเขานี้ ก็ทรงตรัส ภิกขุอุปหานิยธรรมสูตร คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๑
 ประการแก่เหล่าภิกษุ ซึ่งพระธรรมเทศนาที่ทรงเคยแสดงโปรดกษัตริย์ลิจฉวี เมืองเวสาลี ซึ่งปกครอง
 กันแบบราชาแต่ครั้งปฐมโพธิกาล โดยชื่อว่า อุปหานิยธรรมสูตร และกษัตริย์เหล่านั้นก็ถือเป็น
 ธรรมราชาใช้เป็นเนติปกครองกันมาด้วยมั่นคงตลอดชั่วพุทธกาลสมัย จนต้องเสียเอกราชให้แก่คชใน
 เพราะแตกสามัคคีกัน ผล คือ ความย่อยยับพินาศนำความวิบัติมาสู่กันและกันด้วยสาเหตุจากการแตก
 สามัคคีกันเองเป็นธรรมอุทาหรณ์ ดังนี้ คุณครูชิต บุรทัต จึงได้นำมาประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์ ชื่อ
 สามัคคีคำฉันท์ มีความไพเราะเพราะพริ้งมาก ทั้งแฝงด้วยคุณค่าของธรรมะขั้นพื้นฐานแต่เล็กซึ่งถึงเรื่อง
 ความสามัคคี ที่จะต้องอบรมปลูกฝังให้เกิดมีในสังคมทุกระดับ หากแตกสามัคคีกันเองเมื่อไรความย่อย
 ยับจะมาเยือน เราโชคดีได้ทันเรียนวรรณกรรมเรื่องนี้สมัยเรียนหนังสือชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้ง
 เรื่องจนจบเล่ม เพราะอยู่ในหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ บทขึ้นต้นที่ท่านผู้ประพันธ์
 พรรณนาพระบรมมหาราชวังด้วยสันตติลลกันที่ไพเราะจับใจเรายังจำได้จนทุกวันนี้

- บุคคลสำคัญกับพระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่งที่ควรเอ่ยนามถึงท่านคือคุณพ่อหมอชีวく ผู้ ถวายสวนมะม่วงแก่พระศาสดาเป็นอาราม นามว่า ชิวกัมพวาราม หรือ ชิวกัมพวัน ซึ่งเราให้ จอครดเวะชมซากอารามของท่านเมื่อลงจากเขาคิฆชุกกุ เพราะเป็นทางผ่าน
- เราขอกล่าวถึงเรื่องความสำคัญของเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลและสถานที่ พอเป็นเกร็ดความรู้โดยสังเขปเพียงเท่านี้ สำหรับผู้ใคร่ศึกษาสามารถค้นคว้าหาเพิ่มเติมเอาเองได้ตามปรารถนา และขอปิดท้ายด้วยความสำคัญของเมืองนี้เมื่อหลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน คณะสงฆ์ได้เลือกเอาถ้ำตัดบรรณคฤหา เวการ บรรพต เมืองราชคฤห์ แห่งนี้เป็นสถานที่กระทำปฐมสังคายนา โดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูราชา โอรสพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ต่อมาทรงเป็นประธานฝ่ายฆราวาส ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระอรหันต์ผู้เข้าประชุมครั้งนั้นจำนวน ๕๐๐ รูป ตลอดระยะเวลา ๗ เดือน จนสำเร็จ พระพุทธศาสนาจึง ปรากฏปริยัติธรรมเป็นหลักฐานมาจนปัจจุบันกาล ด้วยปฐมเหตุการณ์ทำสังคายนาครั้งนั้น
- เวลา ๑๑.๓๐ น. นั้หนักัดอาหารที่ Rajgir Residency Restaurant
- เวลา ๑๒.๓๐ น. ออกเดินทางไปนมัสการหลวงพ่อกัจฉา – เที้ยวชมมหาวิทาลัยนาลันทา
- เวลา ๑๔.๒๐ น. ออกเดินทางจากนาลันทาไปไวสาลี (ระยะทางนาลันทา-ไวสาลี ประมาณ ๑๖๘ กม.)
- เวลา ๒๐.๑๐ น. ถึงไวสาลี เข้าพักที่ Vaishali Residency Hotel ห้อง ๓๐๑

วันจันทร์ที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

- เวลา ๐๗.๐๐ น. ออกเดินทางจากที่พัก ถึงเกสรียาเจดีย์เวลา ๐๘.๑๓ น. เจดีย์นี้สร้างโดยกษัตริย์ลิจฉวีปรารภเหตุ เมื่อคราวที่พระองค์จะเสด็จไปปรินิพพานที่กุสินารา กษัตริย์ลิจฉวีตามส่งเสด็จ พอพ้นเขตแดนไวสาลีจะเข้าเขตกุสินารา แคว้นมัลละ พระ ศาสดามีพระพุทธรูปบูชาให้กษัตริย์ลิจฉวีเสด็จกลับ ด้วยเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดระหว่างกษัตริย์สองพระนคร พร้อมทั้งประทานบาตรให้เป็นอนุสรณ์ต่อมากษัตริย์ลิจฉวีจึงสร้างพระเจดีย์นี้เพื่อบรรจุบาตรของพระบรมศาสดา พระเจดีย์นี้กล่าวกันว่าใหญ่และสูงที่สุดในประเทศอินเดีย แ ต่พังทลายลงมาเพราะเหตุการ์ณ์แผ่นดินไหว นักโบราณคดีของอังกฤษมาขุดค้นพบบาตรของพระบรมศาสดา แล้วนำไปไว้ที่ประเทศอังกฤษ มีคฤเทศก์เล่าว่าปัจจุบันยังอยู่ในพิพิธภัณฑ์ประเทศอังกฤษ เราขุเสริมว่า รัฐบาลอินเดียควรจะเรียกร้องขอกันกลับมา คณะของเราสวดมนต์ทำวัตรเช้า กระทำประทักษิณพระเจดีย์หนึ่งรอบ
- เวลา ๐๘.๑๕ น. ออกเดินทางจากเกสรียาไปป่ามหาวัน ใช้เวลา ๒ ชั่วโมงพอดี ถึงป่ามหาวันเวลา ๑๑.๑๕ น. สวดมนต์-นั่งสมาธิสักครู่ เดินชมบริเวณและถ่ายภาพตามอรัยาศัย แล้วออกเดินทางไปที่ภัตตาคาร

- ป่ามหาวัน เดิมเป็นภูฏาคาร (ที่ประชุมสภา) ของเหล่ากษัตริย์ลิจฉวี เมื่อเมืองไวสาลีเกิดภัย สุดที่จะแก้ไขได้ (ในพรรษาที่สองแห่งการตรัสรู้) จึงส่งอำมาตย์ไปทูลเชิญเสด็จพระบรมศาสดามาโปรด เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จมาถึงพร้อมกับหมู่สงฆ์ ปรากฏฝนตกลงมาอย่างหนัก ทูพิก ขภัย โรคภัย และอมนุษย์ภัย ก็ปลาสนาการสิ้นไป พระพุทธรองค์ทรงตรัสรัตนสูตร ให้พระอานนท์ทรงจำนำไปสาธยาย ทำน้ำพระพุทธมนต์ประพรหมทั่วทั้งพระนครไวสาลี เหล่ากษัตริย์ลิจฉวีจึงน้อมเกล้าถวายภูฏาคารแด่พระองค์ให้เป็นที่พักพิง ทั้งยังทรงตรัสธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม (อภิธานียธรรม ๗ ประการ) ประทานแก่พวกเหล่ากษัตริย์ลิจฉวีเป็นหลักในการบริหารและปกครองประเทศชาติและประชาชนอีกด้วย **ในพระวัสสาที่ ๔๕ อวสานสุดแห่งพุทธกาล** เสด็จมาจำพรรษา ณ เวฬุคาม เมืองเวสาลีนี้ พอถึงวันมาฆบูชาที่ทรงปลงพระชนมายุสังขาร (ณ ปาวาลเจดีย์) แล้วตรัสให้พระอานนท์แจ้งข่าวให้ภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในเขตเมื่อไวสาลีทราบ พร้อมนัดให้มาประชุมกันที่ป่ามหาวันก่อนที่จะมุ่งหน้าเดินทางไปกุสินารา ครั้งกระนั้น พระศาสดาทรงแสดง อภิญญาเทสิตธรรม, โภธิปักขียธรรม ๓๗ ประการ ทรงสั่งสอนในสังเวคกถาและอัปมาทธรรม แก่เหล่าภิกษุ มุรุษย์ที่มาร่วม ณ ป่ามหาวันในกาลครั้งนั้น ก่อนที่จะเสด็จไปบ้านภันฑุกาม (ทรงแสดง คีล สมาธิ ปัญญา) เสด็จผ่านไปบ้าน หัตถิกคาม บ้านอัมพุคาม บ้านชัมพุคาม แล้วเสด็จต่อไปยังโกคคนคร ประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ ในเขตโกคคนคร **ทรงตรัสเทศนามหาปเทศ ๔ ฝ่ายพระสูตร** ความว่า “ถ้าจะมีภิกษุมหาอังกษาคาเกศี อังกษงฆ์ อังกษณะ อังกษบุคคล กศี แล้วแสดงว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย เป็นสัตตศาสนา ดังนี้ แก่ผู้ใด เธอผู้ใดฟังอย่างฟังยินดีรับภายิตของผู้มาอังกษนั้น และ **อย่า** ฟังห้ามภายิตนั้นก่อน ให้ฟังเรียนบทพญัญชนะให้แน่นนอนแล้ว ฟังสอบในสูตร ฟังเทียบได้กันในวินัย ถ้าภายิตนั้นไม่สอบในสูตร ไม่เทียบกันได้วินัยแล้วไซ้ร้ ฟังเข้าใจว่ามีใช้คำของพระผู้มีพระภาค เธอผู้นี้รับมาผิด จำมาเคลื่อนคลาดแน่แล้ว ต่อเมื่อใดมาสอบในพระสูตร และเทียบในวินัยก็ได้กัน ไม่ผิด ไม่เคลื่อนคลาด เมื่อนั้น ฟังลงความสันนิษฐานว่า นี้คำของพระผู้มีพระภาคแน่แล้ว เธอผู้นี้รับมาด้วยดีไม่วิปริต” จากนั้นจึงเสด็จไปยังปาวานคร ประทับอยู่ ณ ป่าไม้่มะม่วงของนายจุนทะ บุตรนายช่างทอง (จุนทกัมมารบุตร)
- เวลา ๑๑.๓๐ น. นันทดาหาร
- เวลา ๑๒.๔๐ น. ออกเดินทางไปปาวาลเจดีย์ สถานที่พระพุทธรองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ชมซากสถูปพอสสมควรแก่เวลาแล้ว ออกเดินทางไปพุททคยา (ระยะทางปาวาลเจดีย์-พุททคยา ประมาณ ๑๕๐ ก.ม.)
- เวลา ๑๕.๓๐ น. ถึงพุททคยา คณะของเราตั้งใจเตรียมจะสวดมนต์ทำวัตรเย็นใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ **พอไปถึงสักครู่ มีเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังมาแจ้งว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จะเสด็จเป็นการส่วนพระองค์มานมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยพระองค์ท่านตั้งพระทัยมา สวดมนต์และนั่งภาวนาอธิษฐานจิต หากคณะของเราประสงค์จะสวดมนต์และนั่งภาวนาร่วมกับพระองค์ท่าน พระองค์ท่าน**

ยินดี แต่ทรงขอร้องว่าไม่ต้องเปล่งเสียงทรงพระเจริญเวลาพระองค์ท่านเสด็จมาถึง และกรุณางดการถ่ายภาพและบันทึกวีดีโอ ถ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออก คณะของเรานั่งด้านขวาต้นพระศรีมหาโพธิ์ เจ้าหน้าที่ปูอาสนะรับรองถวายพระองค์ท่านด้านซ้ายต้นพระศรีมหาโพธิ์ สักครู่เดียวพระองค์ท่านก็เสด็จมาถึง เสด็จผ่านตรงที่คณะของเรานั่งอยู่ แล้วผ่านเลยไปยังสถานที่ที่เขาจัดถวาย ท่านเจ้าคุณพระราชรัตนรังสี พระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดียเป็นผู้ถวายการต้อนรับและนำสวดมนต์ แล้วนั่งสมาธิภาวนา คณะของเราจึงมีโอกาสได้สวดมนต์และนั่งสมาธิภาวนาร่วมกับพระองค์ท่านจนเสร็จพิธีการ แล้วยังได้เดินตามส่งเสด็จขึ้นไปบนลานพระเจดีย์พุทธคยา หน้าสำนักงานมหาโพธิสมามณ เมื่อเวลา ๒๑.๓๐ น. เมื่อเสด็จผ่านเราก็ทรงกระทำอัญชลี และทรงเยี่ยมพระสรวลให้กับทุกคนที่เฝ้ารับ-ส่งเสด็จ ยังความปลาบปลื้มปีติยินดีแก่ชาวคณะเราทุกคน จนทำเอาบางคนลืมหัวข้าวเย็นกันไปเลย

- เวลา ๒๒.๐๐ น. เข้าที่พัก Bodhgaya Regency, Bodhgaya ห้อง ๑๐๑

วันอังคารที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

- ตื่นนอนแต่เวลา ๐๔.๐๐ น. เวลา ๐๔.๓๐ น. เรา **จ้อย** ต้อย วรรณม ้วย และจิม พากันเดินจากไปต้นพระศรีมหาโพธิ์ ไป ถึงก่อนเวลาประตูเปิด ยืนรอสักครู่ประตูจึงเปิด (กำหนดเปิดเวลา ๐๕.๐๐ น.) พากันสวดมนต์ทำวัตรเช้าแล้วนั่งสมาธิ จนใกล้เวลาที่คณะทัวร์นัดหมาย (๐๗.๓๐ น.) จึงทำประทักษิณรอบพระเจดีย์ ๓ รอบ เดินรอบแรกไปโพธิ์ตกลงมาตรงหน้าเราหนึ่งใบ จึงเก็บเอา มาถึงที่พักเวลา ๐๗.๐๐ น.
- ตามเวลานัดหมาย ๐๗.๓๐ น. ออกเดินทางพากันไปดงคสิริ ซึ่งอยู่ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราประมาณ ๑๐ กม. เชื่อกันว่าเป็นสถานที่พระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรมานตนให้ลำบาก ที่เรียกว่า อัดตกิลมถานุโยค ตามคตินิยมของนักพรตยุคนั้น ซึ่งเชื่อว่าเป็นวิธีที่จะขจัดขจัดกิเลสทำตนให้พ้นจากทุกข์ได้ แต่ทรงกระทำบำเพ็ญยิ่งกว่านักบวชในยุคเดียวกัน โดยมีปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เฝ้าปฏิบัติเป็นสักขีพยานการบำเพ็ญเพียรของพระองค์ ตลอดระยะเวลา ๖ ปี เกือบสิ้นชีพ จนเกิดธรรมนิมิตขึ้นมาสอนพระองค์ อุปมาดังพิณสามสาย (ตามตำราว่าเทวดามาแสดงนิมิตให้ปรากฏ) สายที่ตั้งเกินมีแต่จะขาดทิ้งเสียเปล่า หย่อนยานเกินไปก็ไร้ค่า สายพิณที่ตั้งระดับเสียงไว้พอเป็นกลางๆ เท่านั้นจึงจะใช้การได้ดี คิดได้ไพเราะ การทรมานตนให้ลำบากนั้นเหลวไหลไร้สาระ การคลุกคลีอยู่ด้วยกามคุณ ๕ ส่วนแต่เรื่องเหลวไหล หาประโยชน์มิได้ จะต้องทางสายกลางเท่านั้นจึงจะเกิดประโยชน์แท้ ทรงพิจารณาเห็นตามเป็นจริงเช่นนั้นแล้ว จึงทรงเลิกกระทำทุกรกิริยา ลงจากดงคสิริมุ่งตรงไปยังเนรัญชราทันที
- ระหว่างที่เรากับชาวคณะ(บางท่าน) เข้าไปนมัสการภายในถ้ำที่บำเพ็ญทุกรกิริยา เกิดโกลาหล อยู่ปากทางก่อนเดินบันไดขึ้นถ้ำ เรามาทราบต่อเมื่อลงมาขึ้นรถแล้ว กล่าวคือ คณะคนไทยไปแสวงบุญ เช่นเดียวกับเรา (ซึ่งเดินสวนทางลงไปตอนคณะเราเดินขึ้น) เมื่อไปกลับถึงรถแล้วสมาชิกซึ่งเป็นพระ

หายไป ๑ รูป จึงพากันเดินกลับขึ้นมาค้นหา พบประตูห้องสุขาหน้าวัดพุทธธิเบตปิดอยู่ ร้องเรียกไม่มีเสียงตอบ จึงพังประตูเข้าไป พบท่านหมดสตอยู่ในนั้น คุณวรธรรม ซึ่งมีความรู้ทางด้านแพทย์แผนไทย และชาวคณะเราซึ่งอยู่ในเหตุการณ์จึงช่วยกันปฐมพยาบาล แต่ก็ไม่เป็นผล เขาจึงเรียกรถฉุกเฉินมานำส่งโรงพยาบาล เราแอบถามวรธรรมว่า มีหวังไหม เธอตอบว่า ถ้ารอดก็ปาฏิหาริย์ สันนิษฐานว่าหัวใจวายกระทันหัน เราทราบความจากพระธรรมทูตในตอนค่ำแต่เพียงว่าเป็นพระจากจังหวัดหนองคาย แต่ไม่ทราบว่าท่านอยู่วัดอะไร

- จากนั้นคณะของเราเดินทางกลับบ้านนางสุชาดา ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ริมแม่น้ำเนรัญชรา ผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระมหาสัตว์ในวันตรัสรู้ นั้น กล่าวคือ นางปรารธนาบุ ตรีชายคนหัวปี จึงได้ไปบนต่อเทวดาที่ดั้นไทรใหญ่ริมแม่น้ำนั้น

ขอแทรกคดีเรื่องนี้เพื่อให้ท่านผู้สนใจกระจ่างชัดเจนขึ้น คดีของคนอินเดีย ถือกันว่าถ้าตระกูลใดไม่มีลูกชาย ตายไปแล้วจะต้องตกรกขุมปุตตะ และหญิงใดหากไม่สามารถให้บุตรแก่สามีแล้ว ไชรี สามีสามารถส่งนางกลับตระกูลเดิม หรือมีภรรยาใหม่ได้ เหตุดังนี้ หญิงทั้งหลายเมื่อแต่งงานไปสู่ตระกูลสามีแล้ว ย่อมปรารธนาที่จะได้บุตรชาย นางสุชาดาก็ตกอยู่ในฐานะเช่นนั้น เมื่อนางได้บุตรสมปรารถนาแล้ว จึงพร้อมด้วยบ่าวไพร่หุงข้าวมธุปายาสไปบวงสรวงเทวดาที่ดั้นไทรในเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ บังเอิญเวลานั้น พระมหาโพธิสัตว์ทรงสนานพระวรกายในแม่น้ำเสร็จแล้ว เสด็จมาประทับนั่งพักผ่อนอยู่ ณ โคนดั้นไทรนั้น นางสุชาดาเห็นพระลักษณะการแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นยิ่งนัก จึงน้อมนำข้าวมธุปายาสพร้อมถาดทองคำเข้าไปถวาย

ณ สถานที่นี้มีสถูปใหญ่พร้อมป้ายประกาศของกองโบราณคดี ประเทศอินเดีย ว่า SUJATA GARH หลังจากชมจนอึ้งใจ ถ่ายภาพเป็นที่ระลึกจนเต็มฟิล์มแล้ว เดินทางต่อไปริมแม่น้ำเนรัญชรา เรามาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สามารถเดินผ่านคันสวนผักของชาวบ้านไปยังริมแม่น้ำได้ แต่ปัจจุบันเจ้าของสวนทำรั้วปิดโดยรอบ จึงต้องขึ้นรถไปตามทางถนน

หลังจากพระโพธิสัตว์เสวยข้าวมธุปายาสแล้วทรงถือถาดทองคำไปยังริมฝั่งแม่น้ำ ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่อธิษฐานว่า หากจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันนี้แล้ว ไชรี ขอให้ถาดทองคำนี้จกลอยทวนกระแสน้ำ เมื่อทรงวางถาดทองนั้นลงบนพื้นผิวน้ำแล้ว ปรากฏเป็นอัศจรรย์ ถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำไปประมาณ ๑ เส้น (๒๐ วา) แล้วจมลงไปยังเมืองบาดาล ไปซ่อนอยู่กับถาดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มาตรัสรู้แล้ว ๓ พระองค์ก่อนหน้านี้ เป็นใบที่ ๔ พอถาดซ้อนกระทบกันบังเกิดเสียงดังขึ้น กาฬนาคราชซึ่งนอนเฝ้าถาดทองคำ มาตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระองค์แรกทรงอธิษฐาน และจะตื่นขึ้นเฉพาะเมื่อพระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานลอยถาดเท่านั้น ตื่นขึ้นแล้วอุทานว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้อีกพระองค์หนึ่ง” แล้วก็หลับต่อไป จะตื่นขึ้นอีกครั้งก็ต่อเมื่อพระศรี

อาริยมตไตรยทรงอธิษฐานลอยถาด ท่านผู้อ่านจะเชื่อหรือไม่เพียงใดก็ขอให้ใช้วิจารณญาณ เพราะข้าพเจ้าบันทึกไว้ตามตำรา

พระ ดร. ฟ้าธวัช วัฒน ซึ่ง เป็นพระธรรมทูตที่ทางมาศด์ วาเคชั่น จัดให้เป็นผู้บรรยายมอบความกระจ่างให้แก่คณะเราในครั้งนี้ ท่านไปศึกษาที่ประเทศอินเดียจนจบปริญญาเอก และเห็นว่าท่านมีความรู้ น่าเลื่อมใส เราจึงถามท่านว่า มีเบาะแสยืนยันที่พอจะเชื่อได้บ้างไหมว่าพระองค์ทรงอธิษฐานลอยถาดตรงจุดไหน ท่านชี้ให้ดู เราจึงให้ชาวคณะของเราถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน พอเป็นเค้าแห่งสักจิตพยาน ประวัติของสมเด็จพระพุทธบิดา ตรงจุดนี้อยู่หน้าวัดกุสาวดี ที่โสถลียพราหมณ์ถวายน ฉั่วคา ๘ กำมือ แก่พระมหาสัตว์เพื่อนำไปปูเป็นอาสนะบำเพ็ญเพียรที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์

- ได้เวลาบริโภคอาหารบำรุงกายแล้ว ทางทัวร์พาคณะเราไปฉันภัตตาหาร /รับประทานอาหาร ณ ห้องอาหาร Bodhgaya Regency Hotel เมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น. แล้วพักผ่อนกันครู่ใหญ่
- เวลา ๑๔.๐๐ น. นัดหมายกันไปเยี่ยมชมวัดพุทธนานาชาติ และเยี่ยมชมวัดไทยพุทธภูมิซึ่งเพิ่งเริ่มก่อสร้าง ชาวคณะเรารวบรวมปัจจัยถวายทำบุญสร้างวัด ๑๖,๐๐๐.๐๐ บาท แล้วไปชมวัดจีน และวัด ธิเบต เมื่อไปชมวิหารวัดธิเบต มีพระ (หรือสามเณร) รักษาอยู่เห็นเราแล้วแสดงความเคารพอย่างนอบน้อม เปิดประตูเหล็กเชื้อเชิญให้เข้าไปไหว้พระชั้นใน (สำหรับบุคคลทั่วไป โดยปกติเขาให้กราบอยู่นอก ลูกกรงเหล็กกัน) เราจึงขออนุญาตนำชาวคณะทั้งหมดเข้าไปด้วย เธอก็ยินดีเต็มใจ พวกเราจึงพากันสวดมนต์ ไหว้พระ แล้วนั่งสมาธิภาวนาต่อประมาณ ๓๐ นาที
- นี่แสดงถึงสัมพันธภาพอันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนด้วยกัน แม้ว่าจะต่างลัทธินิกาย (ธิเบตเป็นพุทธฝ่ายมหายาน ส่วนไทยเรานั้นฝ่ายเถรวาท) ต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา แต่เรามีพระพุทธรูปพระองค์เดียวกัน คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงหล่อหลอมดวงใจพุทธศาสนิกชนด้วยพระอมฤตธรรมอันวิเศษเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้จะต่างความเห็นกันไปบ้าง จนเกิดลัทธินิกายแตกแยกออกไป ตามความเห็นที่ต่างกัน ก็มีได้เป็นเหตุให้เราห่างเหินจากอริยสัจธรรมอันวิเศษสูงสุดนั้น ไม่เหมือนกับบางศาสนา พอความเห็นต่างกันออกไปแล้วก็เลยเข่นฆ่ากันเอง จนเข้าหน้ากันไม่ติด ไม่ทราบว่าหากศาสนา ของเขา รับรู้แล้ว จะมีความรู้สึกเช่นไร
- เวลา ๑๗.๓๐ น. นัดไปพร้อมกันที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ เราพาชาวคณะสวดมนต์ทำวัตรเย็น เจริญพระพุทธรมนต์ และธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ต่อด้วยนั่งสมาธิภาวนา ถวายเป็นพุทธบูชา จนถึงเวลา ๑๘.๐๐ น. จึงกราบลาต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วชมทัศนียภาพโดยรอบโพธิมณฑลตามอัธยาศัย เดินกลับถึงโรงแรมที่พักเมื่อเวลา ๒๐.๐๐ น.

วันพุธที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

- ตั้งแต่เช้า เวลา ๐๕.๐๐ น. เดินไปพระศรีมหาโพธิ์แต่ลำพัง สวดมนต์ทำวัตรเช้า บำเพ็ญจิตภาวนา พอสมควรแก่เวลาแล้วเดินจงกรมกระทำประทักษิณรอบองค์พระเจดีย์คาร์บสาม แล้วกราบลาพระศรี

มหาโพธิ์ พระเจดีย์พุทธคยา และพระพุทธรูปเมตตา เมื่อเวลา ๐๖.๔๕ น. เพื่อเตรียมตัวออกเดินทางพร้อมหมู่คณะตามเวลานัดหมาย

- เวลา ๐๗.๐๕ น. คณะของเราออกเดินทางจากพุทธคยา มุ่งหน้าพาราณสี ถึง พาราณสีเมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. มายด์ทัวร์จัดให้พักที่ The Clarks Varanasi เราพักห้อง ๑๔๔ เรามาเยือนอินเดียและเนปาลครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๔ โรงแรมนี้จัดว่าดีมากที่สุดเท่าที่เราเคยได้พัก
- เวลา ๑๕.๐๐ น. ออกจากที่พักไปชมพิพิธภัณฑ์สารนาถ แล้วไปป่าอิสิปตนมฤคทายวัน สถานที่พระศาสดาทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญญาวัคคีย์ เมื่อวันที่เพ็ญเดือนอาสาฬหมาส เป็นเหตุให้ท่านโกณฑัญญะ ผู้เป็นหัวหน้าปัญญาวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุโสดาบันบุคคล ทูลขอบรรพชาอุปสมบทเป็นปฐมภิกษุสาวกในพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัยจึงครบสมบูรณ์ในวันนี้ ณ สถานที่แห่งนี้ และอีก ๕ วันต่อมาก็ทรงพระกรุณาแสดงอนัตตลักขณสูตร โปรดภิกษุปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ ซึ่งล้วนแต่เป็นโสดาบันภิกษุทั้งสิ้นแล้ว ได้สำเร็จอรหัตผลพร้อมกัน ณ รัมมาราชิกสถูป (ห่างจาก รัมเมกขสถูป สถานที่แสดงปฐมเทศนาประมาณ ๑๕๐ เมตร) เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราชตั้งมั่นอยู่ใกล้บริเวณนี้ แม้จะถูกทำลายจนหักโค่นลงมา โคนเสาก็ยังฝังดินอยู่ หัวเสาซึ่งเป็นรูปสิงห์ ๔ ตัว หันหลังให้กันนั้นตั้งตระหง่านอยู่ในพิพิธภัณฑสถานตรงทางเข้า เมื่ออินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษ ก็เอาสัญลักษณ์สิงห์ ๔ ตัวหันหลังให้กันนี้เป็นตราประเทศสืบมาจนปัจจุบัน
- จากนั้นพากันไปเจาคันธีสถูป ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นจุดพบกันครั้งแรกระหว่างศิษย์ กับพระบรมศาสดา ซึ่งทรงพระเมตตาดำเนินด้วยพระบาทเปล่าจากพุทธคยามาลู่ป่าแห่งนี้ เพื่อต้องการจะแสดงอมฤตธรรม อันพิเศษให้ศิษย์ผู้เป็นมิจฉาทิฐิ ทั้ง ๕ ได้ฟัง ซึ่งเบื้องต้น ศิษย์ทั้ง ๕ ก็ประมาทในพระองค์ว่า “บุคคลผู้มักมากเช่นท่านนี้จะบรรลุธรรมได้ละหรือ” พระองค์จึงทรงเตือนให้ระลึกด้วยพระกรุณาว่า “ตลอดระยะเวลา ๖ ปี ที่เคยอยู่ร่วมกันมา เราได้เคยกล่าวว่า เราได้บรรลุธรรมแล้ว บ้างหรือไม่” ปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ จึงละมานะ ขอมสดับพระเทศนา จนบรรลุอมฤตธรรมดังกล่าวเบื้องต้นนั้น

ข้าพเจ้าใคร่ขอแทรกคติตอนนี้ไว้ ๒ ประการ คือ

๑. *คติแรก* แสดงถึงความคิดเห็นสุดโต่งของคนในครั้งกระนั้น ว่าการจะบรรลุธรรมได้ ต้องเป็นแนวทางอัสติคิมถานุโยค เท่านั้น ขนาดท่านโกณฑัญญะ เมื่อคราวพระเจ้าสุทโธทนะเชษฐพราหมณ์ ๑๐๘ เข้าไปรับพระราชทานอาหารและทำลายลักษณะพระกุมารเมื่อแรกประสูติได้ ๕ วัน คัดเอาพราหมณ์ผู้แม่นยาไว้ ๘ ท่าน ซึ่งท่านโกณฑัญญะพราหมณ์หนุ่มที่สุดในครั้งนั้น ก็เป็น ๑ ใน ๘ นั้นด้วย พราหมณ์ทั้ง ๗ ทำลาย ๒ ลักษณะ คือถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระมหาจักรพรรดิราช ถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก โกณฑัญญะพราหมณ์หนุ่มน้อยมั่นใจในลักษณะพระราชกุมารต้องตามตำราพรหมศาสตร์ ไม่มีทางอยู่ครองฆราวาส จะต้องออกผนวชเป็นศาสดาเอกของโลกแน่นอน จึงทำนายลักษณะเดียว และรอดิตตามข่าวอยู่นานถึง ๒๕

ปี พอทราบข่าว ว่าทรงออกผนวชก็ติดตามไปปฏิบัติ ด้วยหวังในธรรมรสหลังจากตรัสรู้ แต่ เมื่อ พระองค์ทรงมานอนให้ลำบากถึง ๖ ปี จนเกือบเอาชีวิตไม่รอดแล้วเห็นว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์แน่แท้ จึงกลับมาเสวยพระกระยาหาร เหตุไฉน หัวหน้าถ้ายิ่งฟังตำราของตนเสียเล่า นี่แสดงถึงทิฐิอัน สุดโต่งฝังอยู่ในหัวใจเหนือคัมภีร์ตำราอันศักดิ์สิทธิ์เสียอีก ดังนั้น ก่อนที่พระมหาสัตว์จะทรง พระกรุณาประทานปฐมบรมพุทโธวาท จึงทรงต้องละลายพฤติกรรมความเห็นผิดของปัจจุวัคคีย์ นั้นก่อน ด้วย ปฐมอุเทศภายิตที่ปรากฏในพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรว่า “ **ทางอันบรรพชิตไม่ควรดำเนินสองทาง คือ การทรมานตนให้ลำบาก เป็นการสร้างทุกข์ให้แก่ตนโดยหาประโยชน์อันใดมิได้เลย ๑ และ การหมกมุ่นคลุกคลีอยู่ด้วยกามคุณ อันมีแต่จะข่มใจผูกมัด สัตว์โลกให้หลงเป็นเหยื่ออยู่ตลอดเวลา ๑** ทางสายเอก คือมรรคมี องค์ ๘ เท่านั้น ที่จะนำผู้มีปัญญาให้หลุดพ้นจากวัฏวนนี้ได้ แล้วจึงโปรดประทาน **อริยสัจ สี่** ให้พิจารณา จนท่าน โภคทัณฺฑะเกิดปัญญา เห็นแจ้งชัดขึ้นมาว่า “ **สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ย่อมดับไปเป็นธรรมดา**” พระศาสดาจึงทรงปลงพระอุทานว่า “ **โภคทัณฺฑะรู้แล้วหนอ ๆ ธรรมจักกัปปะเกิดขึ้นแล้วแก่โภคทัณฺฑะ**” ดังนี้

๒. **คติที่สอง** การดำรงชีวิตของผู้เกิดมาในโลกนี้ย่อมมีผิดบ้าง ถูกบ้างเป็นธรรมดา ไม่มีมนุษย์ใดจะวิเศษสุดจนไม่เคยพบความผิดพลาดในทางดำเนินของชีวิต ดูพระบรมศาสดาเป็นแบบอย่าง แม้พระองค์จะทรงบำเพ็ญบารมีมานับอสงไขย ก่อนจะตรัสรู้ก็ยังหลงตามกระแสความเชื่อของคนในครั้งกระนั้น ดำเนินผิดทาง ไปบำเพ็ญกุศลกิริยา จนเกือบสิ้นพระชนม์ชีพ ดังทราบกันดีแล้ว นั้น จะต่างกันก็แต่ว่าท่านผู้มีปัญญา เมื่อรู้ว่าตนหลงเดินทางผิดเสียแล้ว จะเป็นเพราะปัญญาบารมีที่บังเกิดรู้เห็นขึ้นด้วยตนเอง อย่างพระมหาโพธิสัตว์ เป็นต้น หรือจะเป็นปัญญาอันเกิดจากการมีนักปราชญ์ บัณฑิต ท่านผู้รู้มาแนะนำอบรมตักเตือนสั่งสอน ก็ตาม แล้วละเลิกความประพฤติผิดอันมิชอบนั้น โดยเด็ดขาด นี่จึงเรียกว่าเป็นผู้มีปัญญาผู้รักษาตนให้รอดพ้นจากทุกข์ภัย ความชั่วด้วยประการทั้งปวง ฉะนั้น

เวลา ๑๘.๓๐ น. ผู้นำทัวร์พาล่องแม่น้ำคงคา เราไม่ค่อยประทับใจเท่าไร เพราะมันมืดดำมองอะไรไม่ค่อยเห็น นอกจากตรงจุดที่เขาเปิดไฟใช้แสงสว่าง เรามา ๓ ครั้งก่อนล่องแม่น้ำคงคาตอนเขามืดทุกครั้ง อากาศสดชื่นและได้มองทิวทัศน์สองฝั่งแม่น้ำชัดเจนดี คราวนี้เราไม่ขัดคนจัดทำกำหนดการ เพราะต้องการสัมผัสบรรยากาศให้เห็นความแตกต่าง โดยส่วนตัวเราแล้ว ประทับใจบรรยากาศช่วงเขามากกว่า กลับถึงที่พักเมื่อเวลา ๒๐.๐๐ น.

วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ (พาราณสี-อัลลาฮาบาด-โกสัมพี)

- เวลา ๐๗.๑๐ น. ออกเดินทางไปโกสุมพิ ระยะทางจากพาราณสีไปโกสุมพิ ราว ๒๐๕ ก.ม.(พาราณสี-อัลลาฮาบัด ระยะทาง ๑๔๕ ก.ม. จากอัลลาฮาบัด-โกสุมพิ ระยะทาง ๔๕ ก.ม.) ระหว่างทางไม่มีกัฏตาการ ทางท้าวต้องจัดอาหารปิกนิกไปจอร์ับประทานที่ร้านอาหารริมทาง เมื่อเวลาราว ๑๑.๐๐ น. เราได้นั่งอาหารพื้นเมืองของเขาคือแกงถั่วคานร้อนๆ รสชาติดีทีเดียว และจำปาตี(โรตี) วัฒนธรรมการกินของเขาที่ดีเยี่ยมอย่างหนึ่งคือ เขานิยมกินของร้อน ถ้ากินไม่หมดก็ทิ้งเลย
- รับประทานอาหารเสร็จแล้วพากันเดินทางต่อไปยังโกสุมพิ ถึงที่นั่นก็โมงเรลิมดูเวลา ไปแวะชมวัดโฆมิตาราม บริเวณกว้างขวาง มีเสาหินพระเจ้าอโศกยืนต้นตระหง่านสูงเด่นเป็นสักขีพยานอยู่แต่หัวเสาหาปรากฏสัญลักษณ์อันใดไม่ ใกล้กับเสาหินพระเจ้าอโศกมีบ่อน้ำที่เจาะลงไปในหินลึกมากพอควร สันนิษฐานว่าเป็นบ่อน้ำไว้อุปโภคบริโภคภายในโฆมิตารามวิหาร ติดกับโฆมิตารามไปทางแม่น้ำยมนาเป็นซากพระราชวังพระเจ้าอุเทน ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำ คล้ายพระบรมมหาราชวังของไทยเราที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
- **เมืองโกสุมพิ และโฆมิตารามมีความสำคัญอย่างไร เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติเพียงใด หากจะมีท่านผู้ใครในการศึกษาประวัติสมเด็จพระพ่อของเราอยากทราบขอนำมาเล่าสู่กันฟังโดยย่อพอสังเขป ดังนี้**
- เมืองโกสุมพิ นครหลวงของแคว้นวังสะ มีพระเจ้าอุเทน เป็นพระราชาธิบดี เมืองนี้มีเศรษฐีที่เป็นบุคคลสำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่ ๓ ท่าน คือ โฆสกเศรษฐี ๑ ปาวาริกเศรษฐี ๑ กุกกุฏเศรษฐี ๑ ทั้งสามท่านนี้เป็นสหายรักกัน คราวหนึ่งเมื่อพระบรมศาสดาทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ ณ เมืองสาวัตถี ทั้งสามท่านได้ยินข่าวแล้ว ก็จึงเดินทางมาเฝ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสกนับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต(ก่อนหน้านั้นทั้งสามท่านนับถือเลื่อมใสฤาษีดาบสคนละหนึ่ง) ทั้งสามท่านจึงทูลอาราธนาพระศาสดาไปประกาศพระพุทธศาสนายังเมืองโกสุมพิ เมื่อพระศาสดาทรงรับอาราธนาแล้ว เศรษฐีทั้งสามจึงชวนขวายนวสร้างอารามถวายคนละแห่ง โฆสกเศรษฐี สร้างโฆมิตาราม อยู่ติดกับพระราชวังพระเจ้าอุเทน ปาวาริกเศรษฐี สร้างปาวาริกอาราม กุกกุฏเศรษฐี สร้างกุกกุฏอาราม เมื่อสร้างเสร็จสมประสงค์แล้ว พระบรมศาสดาได้เสด็จมาจำพรรษาที่เมืองโกสุมพิ ในพรรษาที่ ๕ แห่งการตรัสรู้

ที่เมืองโกสุมพินี้มีเรื่องราวของบุคคลและเหตุการณ์ที่น่าสนใจศึกษามากเรื่องด้วยกัน อาทิ ประวัติอันพิสดารของพระเจ้าอุเทนเอง ประวัติ ของโฆสกเศรษฐีในอดีตชาติ จนถึงปัจจุบันชาติ เรื่องราวของพระมหาลีองค์สำคัญของพระเจ้าอุเทน ๓ พระองค์ คือ พระนางสามาวดี ผู้เป็นอริยสาวิกาโสดาบันบุคคล แต่ต้องสิ้นพระชนม์เพราะถูกไฟคลอกในพระตำหนัก พระนางवासุดัตตา พระราชธิดาของพระเจ้าจันทปัชโชติ กรุงอุชเชนี ที่ได้ มาเป็นพระเมเหสีด้วยพิสดารวิธี และพระนางมาคันทียา ธิดาผู้เลิกละโถมของมาคันทียพราหมณ์ ที่ต้องมาจบชีวิต อย่างน่าอเนจอนาถเพราะความผูกพยาบาทในพระศาสดา รวมทั้งเรื่องอภิรกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จนเป็นเหตุให้พระศาสดาเสด็จหนี

ไปจำพรรษายังป่ารกชัฏวัน หรือป่าปารีเลยยกะเพียงลำพังพระองค์ในพรรษาที่ ๑๐ โดยมีช้างและลิง เป็นอุปฐาก ก็เกิดขึ้น ณ เมืองโกสัมพีนี้ ท่านผู้มีศรัทธาใคร่รู้ความเรื่องใดโดยละเอียดก็จงชวนขวายนแสวงหาเพิ่มเติมเอาเองเถิด สะดวกที่สุดก็คือสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่หลวงพ่อกูเกิด คงจะไม่ ผิดหวัง

- เราไปถึงที่นี้ฝนตกพรำตลอด เดินตากฝนกันบ้าง ก็นุ่มบ้าง เท้าที่เกี่ยวเดินชมดูทั้งบริเวณวัดโฆสิตาราม และพระราชวังพระเจ้า อุเทน ยังไม่มีการสำรวจ หรือ บูรณปฏิสังขรณ์แต่อย่างใด เป็นแต่เพียงทางการออกกฎหมายกันพื้นที่ห้ามบุกรุกทำลายไว้เท่านั้น แม่น้ำยมุนาก็ กว้างขวาง คูสะอาดและเงียบสงบดี สองฟากฝั่งไม่ปรากฏชุมชนริมแม่น้ำให้เห็น อาจเป็นเพราะคงมีอันตรายมากในฤดูฝนยามน้ำหลาก เราถามหาวัดกุ๊กกุฎาราม และป่าวาริการาม ได้รับคำตอบจากพระธรรมทูตว่ายังไม่ทราบ คิดว่าคงยังไม่มีมีการสำรวจกันจริงจัง ถ้านำบันทึกของท่านหลวงจินทั้งสองมาศึกษาแล้วทำการสำรวจตรวจค้น เรามั่นใจว่าต้องพบหลักฐานแน่นอน
- คณะของเราอำลาโฆสิตารามและพระราชวังพระเจ้าอุเทน เมืองโกสัมพี เมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. เพื่อเดินทางกลับไปยังพาราณสี ถึง The Clarks Varanasi เมื่อเวลา ๑๕.๓๐ น.

วันศุกร์ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ (พาราณสี-กุสินารา)

- เวลา ๐๗.๐๐ น. ออกเดินทางจากพาราณสี จุดหมายปลายทางคือกุสินารา จอดรับประทานอาหารระหว่างทางเมื่อเวลา ๑๐.๓๐ น. แล้วออกเดินทางต่อเมื่อเวลา ๑๑.๒๐ น. แวะชมบ้านนายจุนทะ บุตรช่างทอง ผู้ถวายสุกรมัทวะ พระกระยาหารเมื่อสุดท้าย ก่อนเสด็จเข้าสู่อนุปาติเสสนิพพาน

เมื่อพระองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์แล้ว เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ แล้ว ทรงตรัสสั่งให้พระอานนท์แจ้งให้ภิกษุผู้จำพรรษาในเขตเมืองเวสาลีไปประชุมพร้อมกันที่กุฎาคารศาลาป่ามหาวัน เพื่อแจ้งข่าวการจะไปเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาถวโนทยานของเหล่ามัลลกะศรัย เมืองกุสินารา แล้วเสด็จโดยพระบาทมาโดยลำดับ ไปบ้านภันฑุกาม บ้านหัตถิคาม อัมพคาม ชัมพูคาม โภคนคร (ได้กล่าวความโดยย่อพอเป็นความรู้โดยสังเขปไว้บ้างแล้วในวันที่เราเดินทางไปเสรียาเจดีย์ เมื่อ ๒๔ ก.พ.) ตลอดระยะเวลา ๓ เดือนเต็ม เสด็จถึงเมืองปาวา คืบวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ประทับอยู่ที่ สวนมะม่วงของนายจุนทะผู้เป็นบุตรช่างทอง นายจุนทะ จึงอาราธนาพระศาสดาพร้อมภิกษุสงฆ์สาวกทั้งสี่รับภัตตาหารบิณฑบาตที่เรือนของตนในวันรุ่งขึ้น

- เช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศก ๑ ปี พระบรมศาสดาพร้อมด้วยสาวกบริษัทจึงเสด็จไปยัง เรือนของนายจุนทะ กัมมารบุตร ตามที่นายจุนทะมีศรัทธากราบหูลอราธนา นายจุนทะจัดสุกรมัทวะถวาย พระองค์เสวยแล้วอาพาธกำเริบ ก่อนจะลาจากนายจุนทะทรงมีพุทธบัญญัติให้พระอานนท์ไปประทับ

ความร้อใจของนายจุนทะหากจะเกิดมีขึ้นในภายหลังว่า “ ภัตตาคารที่ตถาคตเสวยแล้วมีอานิสงส์เสมอกัน มีผลเท่ากันสองคราว คือ ภัตตาคารที่ตถาคตเสวยแล้วตรัสรู้พระอนุตรสัมมา สัมโพธิญาณ(กิเลสดับโดยสิ้นเชิง เข้าสู่สุปาภิเสสนิพพาน) คือ ข้ามรูปายาสของนางสุชาดา และภัตตาคารที่ตถาคตเสวยแล้วดับขันธปรินิพพาน (ขันธดับโดยสิ้นเชิง เข้าสู่อนุปาภิเสสนิพพาน) คือ สุกรรมทัวะของนายจุนทะ ”

- พุทธสถานแห่งนี้เราเพิ่งมาเป็นครั้งแรก อยู่ท่ามกลางชุมชนฮินดู เมื่อชาวพุทธเรียกร้องต่อรัฐบาลว่าสถานที่นี้เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตามหลักฐานที่ปรากฏ รัฐบาลก็ออกกฎหมายประกาศห้ามประชาชนเข้าไปบุกรุกหรือทำลาย ทั้งยังสร้างรั้วเหล็กกันไว้โดยรอบด้วย

ต่อจากนั้นเสด็จมายังกุชานทีเพื่อทรงสนานชำระพระวรกายเป็นครั้งสุดท้าย แล้วเสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญยวดีเข้าไปยังศาลาโนทยานของเหล่ามัลลกษัตริย์กรุงกุสินารา ทรงสำเร็จสิหไสยา ที่เรียกว่า “อนุฏฐานไสยา” ตะแคงขวา หันพระเศียรไปทางทิศเหนือ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตกเหนือแท่นปรินิพพานไสยา ระหว่างต้นไม้สาละทั้งคู่

- ออกจากพุทธสถานบ้านนายจุนทะแล้ว คณะของเราได้แวะชม กุชานทีด้วย แม้จะไม่ทราบตำแหน่งแห่งที่เสด็จลงทรง แต่เราก็ปลื้มใจ และภูมิใจว่า ประวัติของสมเด็จพระอานันทมหิดลของเรานั้นมีหลักฐานให้พิสูจน์ได้ แม้ในรายละเอียดเล็กน้อย เช่นบ้านนายจุนทะ และกุชานที นี่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งก็ต้องรำลึกไปถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ทรงติดตามและสร้างถาวรวัตถุประกาศเป็นสักขีพยาน รองรับตอกย้ำพระพุทธวิจนะที่ทรงตรัสแก่พระอานนท์ เรื่องสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน

คณะของเราเดินทางตามรอยพระพุทธรูปไปยังศาลาโนทยานของเหล่ามัลลกษัตริย์ถึงปรินิพพานสถานเมื่อเวลา ๑๖.๑๐ น. เราพาชาวคณะสวดมนต์ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิภาวนาถวายเป็นพุทธรูปประมาณ ๓๐ นาที แล้วกระทำประทักษิณรอบพระวิหารและปรินิพพานสถูปจนครบสามแล้วแยกย้ายกันชมวิวัตทัศน์โดยรอบด้วยความซาบซึ้งและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบรมศาสดา บรรยายกาศยามเย็น ผู้คนไม่พลุกพล่าน เพราะใกล้เวลาปิดทำการตามประกาศกำหนด ยังคงเหลือคณะเราเป็นกลุ่มสุดท้าย สร้างความวิเวกให้แก่จิตใจยิ่งนัก เรามองเห็นสถูปเล็กๆ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างไว้เป็นอนุสรณ์รำลึกถึงพระอานนท์พุทธรูปถูกไปยื่นร้องให้ด้วยความอาลัยในพระศาสดาที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ขณะที่ชาวคณะเราทยอยเดินออกจากศาลาโนทยาน เราจึงชวน โยมพี่จี๊ด ชู๊ย จิว อัญชลิ และวรรณกรรม ไปชมสถูปนั้นและถ่ายภาพเป็นที่ระลึก แล้วเดินตามออกมาเป็นกลุ่มสุดท้าย

พอถึงประตูทางออกเจ้าหน้าที่รักษาประตู ๓ นาย (น่าจะเป็นตำรวจท่องเที่ยวที่ดูแลสถานที่นี้) ปิดประตูกันกุญแจพร้อมยื่นขวาง แล้วพูดว่าออกไม่ได้ ประตูปิดแล้ว เราเข้าใจเจตนาของเขาเพียงแต่ต้องการเงิน แต่เราไม่ชอบวิธีการ จึงจำเป็นต้องสวมบทมารในร่างพระ ตอบไปด้วยท่าทางชิงชังว่า “ถ้าไม่ให้ออกก็จะนอนในนี้” เขาคงใจจนเราอดยิ้มในใจไม่ได้ คงไม่เคยเจอพระแบบนี้ แล้วตอบเราด้วยอาการรณรานพร้อมโบกมือว่า “นอนไม่ได้” เราเลยรีบสวนไปทันทีว่า “ถ้าไม่ให้นอนต้องเปิด ถ้าไม่เปิดให้ก็จะนอนในนี้แหละ” เขามองหน้ากันเล็กน้อย โดยเฉพาะหันไปมองหัวหน้าใหญ่ เขาพยักหน้าให้เปิด

เราพาชาวคณะเดินออกมาแล้วยังอดขำไม่ได้ แยกมันชอบขอมันทำไปโดยไม่คิดอะไร คิดแต่เพียงว่าจะต้องได้เงินอย่างเดียว ไม่คิดว่าควรหรือไม่ และคงเคยได้กับคณะอื่นๆ มาแล้ว เราสันนิษฐานเอาเองและคิดว่าคงไม่ผิด เจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องได้รับการอบรมจากรัฐบาลให้ดูแลนักท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรามั่นใจว่าลูกค้ายักแสวงบุญรายใหญ่น่าจะเป็นคนไทย แต่ไม่ว่าใครก็ตาม เมื่อถูกความโลภครอบงำเข้าแล้ว หากสติไม่มั่นคงเพียงพอ ก็จะลืมจรรยาบรรณอันดีงามของตน ทำให้ประพฤตินอก ลู่ทางไปได้ เมื่อเขาทำในสิ่งที่ไม่สมควรแก่เรา เราจึงคิดว่าควรสั่งสอนให้เขารู้ตัวบ้าง

เขาจัดให้คณะเราพักที่โรงแรม The Imperial Kushinagar อยู่ห่างจากปรีนิพพานสถูปราว ๑ กิโลเมตรเศษ พวกเขากันเดินมาเรื่อยๆ ถึงโรงแรมเมื่อเวลา ๑๘.๑๕ น. เราเข้าพักห้อง ๑๐๑๗

วันเสาร์ที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

- คืนนี้เราฝันเห็นพระมหาเถรจารย์ ๒ รูป รูปแรกคือท่านเจ้าคุณพระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดศรีเมือง จ. หนองคาย ซึ่งท่านได้มรณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เมื่ออายุได้ ๘๘ ปี ๗๗ พรรษา พระมหาเถรรูปนี้มีความเมตตาต่อเราอย่างสูงยิ่งรูปหนึ่ง ทั้งยามพระคุณท่านหลวงปู่ยังมีชีวิตอยู่ และแม้เมื่อท่านหลวงปู่ดับขันธไปแล้ว เราจึงเคารพนับถือท่านมาก และน้อมนำเอาท่านเป็นสรณะแทนท่านหลวงปู่รูปหนึ่ง หมั่นไปกราบนมัสการและเขียนเขียนท่านเรื่อยๆ จนวาระสุดท้าย เราไปกราบคารวะท่านยังมีสติสมบูรณ์ แม้จะพูดไม่ได้เพราะชราภาพ หลังจากนั้นราว ๗ วันท่านก็ละสังขารด้วยอาการอันสงบ ณ กุฏิของท่านที่วัดศรีเมืองนั่นเอง

รูปที่สองคือท่านเจ้าคุณพระราชวุฒาจารย์ วัดโพธิสมภรณ์ จ. อุดรธานี (ท่านอาพาธพักรักษาตัวอยู่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ ขอนแก่น ได้ราว ๒ ปีเศษแล้ว หลังจากเรากลับมาไม่นานท่านก็มรณภาพ)

ความฝันดังกล่าวจะเป็นนิมิตบ่งบอกสิ่งใดเราคงไม่กล้าล่วง แต่เมื่อใคร่ครวญทวนทบทวนการมานมัสการสังเวชนียสถานของเราจนครบ ๔ ในครั้งนี้ เรามีนิมิตแปลกๆ เกิดขึ้น ต่างวาระกัน ดังนี้ การมาครั้งแรกเมื่อ ๘ - ๑๕ ก.พ. ๒๕๕๑ วันที่ไปพักค้างคืน ที่สวนลุมพินี สถานที่ประสูติ เรานิมิตเห็นพระนางสิริมหามายาปรากฏพระ

วรภายในอิริยาบถยืน การมาเยือนครั้งที่สองเมื่อ ๓๐ ต.ค. - ๑๑ พ.ย. ๒๕๕๒ ไม่ปรากฏนิมิตอันเป็นอัศจรรย์ที่ควรจดจำ การมาเยือน ครั้งที่สาม เมื่อ ๗ - ๑๘ ก.พ. ๒๕๕๕ ที่พุทธคยา เราปรากฏนิมิตเห็นพระพุทธรูปปฏิมาประธานประจำพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ท่าเตียน) ปิดทองคำสุกสว่างเปล่งปลั่งงดงามมาก ประดิษฐาน อยู่บนฐานชุกชีโดดเด่นเป็นสง่า มียักษ์สองตนเดินไปมารักษาอยู่ที่เชิงฐานพระประธานนั้น เราไม่เคยเห็นพระประธานในพระอุโบสถนี้มาก่อน เมื่อกลับมาแล้วมีโอกาสไปนมัสการ ดูทุกอย่างตรงตามความฝัน (ยกเว้นไม่ปรากฏยักษ์สองตนดังกล่าวนี้ด้วยตนเอง) และอีกนิมิตหนึ่งที่พุทธคยาในการมาครั้งนี้เช่นกัน นิมิตเห็นคนที่รู้จักแต่ไม่คุ้นเคย ซึ่งเขาตายไปนานปีแล้ว ตกอยู่ในอบายภูมิ และเมื่อพิจารณาถึงการดำรงค์ชีวิตของเขา ครั้งยังมีชีวิตอยู่ก็สมควรแก่เหตุ ทั้งยังได้ความรู้เกิดขึ้นมาว่า พวกตกอยู่ในอบายภูมินี้ หากมีบุตรชายบวชในพระพุทธศาสนา ก็จะสามารบรรเทาทุกข์วิบากในอบายภูมินี้ได้บ้าง (เพียงแต่โทษทัณฑ์กรรมกรรมเบาบางลงเท่านั้น เขาจะต้องเสวยทุกข์วิบากต่อไปจนกว่าจะสิ้นกรรม และตราบใดที่เขาจะใช้กรรมไม่ถึงที่สุด แล้วบุตรเกิดเมื่อหน่ายคลายเคลื่อนเสียจากพรหมจรรย์ ลาสิกขาเมื่อใด เขาก็ต้องกลับไปปรับโทษเต็มอัตราเช่นเดิม) เมื่อพิจารณาใคร่ครวญดูแล้วก็สมด้วยเหตุผล เพราะใน ตีโรกาทะกัณฑ์สุตตะคาถา พระศาสดาก็ทรงแสดงไว้ว่า ทานที่มนุษย์ได้ทำอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น ย่อมอำนวยสุขวิบากเฉพาะแก่เปตชนผู้ไปถือกำเนิดในเปตวิสัยอุปมัยเสมือนฝนตกลงในที่ดอนแล้วไหลไปที่ลุ่ม ฉะนั้น หากได้สำเร็จประโยชน์ถึงบรรพชนในนิรยกภูมิซึ่งเสวยทุกข์วิบากด้วยกรรมที่สาหัสกว่าไม่ นอกเสียจากอานิสงส์ของศีลและภาวนาจึงจะพอบรรเทาความทุกข์เดือดร้อนของสัตว์นรกให้เบาบางลงได้บ้าง

- เราออกจากที่พักแต่เวลา ๐๕.๔๕ น. เดินไปปรินิพพานสถูป มีสหธรรมิก คือ **จ้อย ยู่ย** ต้อย จิม วรรกรรมเดินไปด้วยกัน ไปนั่งสมาธิในพระวิหารพุทธปรินิพพาน ยามเช้าเช่นนี้ยังไม่มีคนพลุกพล่าน เงียบสงบดีมาก เรานั่งภาวนาอยู่ในนั้นจนสาย คณะของเรารับประทานอาหารเช้าที่โรงแรมเสร็จแล้วจึงตามมาสมทบ พอดีกับมีคณะแสงบุญทยอยไปกราบนมัสการ เราจึงออกจากพระวิหารพาชาวคณะทำวัตรเช้าที่ข้างพระสถูปพุทธปรินิพพาน แล้วพานั่งสมาธิอภร มภาวนาต่อ ขณะนั่งสมาธิภาวนาเราบรรยายเหตุการณ์ตามมหาปรินิพพานสูตรเพื่อชวนรำลึกถึงพระมหากรุณาของพระพุทธองค์ที่ทรงมีต่อสาวกพุทธบริษัท ทั้งในขณะที่จะปรินิพพานนั้น และในอนาคตกาล โนม่น้ำวศรัทธาเพิ่มพูนปาสาทะ บางคนเกิดปีติซาบซึ้งจนน้ำตาไหล สมควรแก่เวลาแล้วจึงกระทำประทักษิณรอบพระสถูปและพระวิหารปรินิพพาน ค่ำรบ ๓ แล้ว จึงนมัสการกราบลาตั้งเวชนียสถานแห่งที่สี่นี้ไปมกุฏพันธเจดีย์ สถานที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ
- พระโคตมบรมครูทรงเลือกเมืองกุสินารา ซึ่งในครั้งพุทธกาลเป็นเมืองเล็ก ๆ เป็นสถานที่ฝากอุปสังขารสุดท้ายไว้ในโลกนี้ เพราะพระองค์เคยเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุทนต์มหาราชผู้ครองเมือง กุสาวดีมหาราชธานีอันรุ่งเรืองในครั้งกระนั้น คือ กุสินารานครในบัดเดี๋ยวนี้ ดังที่ตรัสกับพระอานนท์ไว้ในมหาสุทนต์สูตร สาธวโนทยานสถานที่ดับขันธปรินิพพานนั้น อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก หลังจากกระทำการบูชาพระพุทธสรีระจนถ้วน ๗ วัน แล้ว เหล่ามัลลกษัตริย์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์ และ

เทพยดาทั้งหลาย อัญเชิญพระพุทธศรีระ มาเข้าประตูเมืองด้านทิศเหนือ จนถึงใจกลางพระนครแล้ว อัญเชิญออกประตูด้านทิศตะวันออก มาถวายพระเพลิง ณ มกุฎพันธเจดีย์ เราพาสาวคณะสวด สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วกระทำประทักษิณรอบพระสถูปจนครบสามแล้ว เดินทางกลับไปฉัน อาหารที่โรงแรมเมื่อเวลา ๑๑.๔๕ น.

- เวลา ๑๒.๔๕ น. ออกเดินทางจากกุสินารา สังฆเนยยสถานแห่งที่สี่ ไปสวนลุมพินี สังฆเนยยสถานแห่ง ที่หนึ่ง ถึงลุมพินีวันเมื่อเวลา ๑๘.๑๕ น. เข้าพักที่ Lumbini Garden, New Crystal เราพักห้อง ๑๒๕

วันอาทิตย์ที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

- เวลา ๐๖.๐๐ น. เดินทางออกจากที่พักไปชมซากกรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งปรากฏร่องรอยแนวกำแพงพระนคร ก่อด้วยอิฐ ภายในกำแพงนั้นมีซากฐานสถูปโบราณเล็กและใหญ่สององค์ ตั้งอยู่คู่กัน ไม่ใหญ่มาก เรา ยังไม่ปักใจเชื่อว่าจะเป็นสถูปบรรจุพระอรหันตธาตุของท่านผู้ใด จากการสำรวจตรวจค้นพบซากฐาน ประตูกำแพงพระนครด้านทิศตะวันออก ที่เชื่อกันว่าเจ้า ชายสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรรมทาง ประตูนี้

เมื่อแรกไปถึงกบิลพัสดุ์ พอลงจากรถเหยียบพื้นดินถิ่นกำเนิดพระมหาโพธิสัตว์ เราคิดถึงแม่น้ำโรหิณี ในบัดดล ที่ตามพุทธประวัติกล่าวว่าเป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ ฝ่ายพุทธบิดา และ เทวทहनคร ราชธานีของโกถียะวงศ์ ข้างฝ่ายพุทธมารดา และสาเหตุที่ทำให้ระลึกถึงแม่น้ำนี้ก็คือด้วย นึกถึงเหตุการณ์สำคัญอันเนื่องจากแม่น้ำนี้ เท่าที่เราทราบ ๒ เรื่อง คือ

เรื่องแรก ปรากฏขึ้นเมื่อครั้งพระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ ทั้งสองพระนครต่างอาศัยน้ำใน แม่น้ำโรหิณีทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา เป็นหลัก ทั้งพระเจ้าแผ่นดินและราษฎร ปีนั้นเกิด ฝนแล้ง น้ำในแม่น้ำแห้งขอด เหลือน้อยจนเกือบไม่พอทำนา เลยกเกิดการวิวาทระห ว่างเจ้าของนาริม ฝั่งแม่น้ำเรื่องการแย่งน้ำกันทำนา แล้วเลยรุกรามขยายวงกว้างจวบจนเกิดสงครามจะกระทำยุทธ ประหารซึ่งกันและกัน เมื่อทั้งสองพระนครต่างยกกองทัพมาเพื่อจะเข้า ทำห้ำหั่นกัน เพราะเหตุดังนั้น พระบรมศาสดาทรงทราบข่าว จึงเสด็จฯ มาสกดกั้นกลางขวางทัพทั้งสองพระนคร แล้วพระพุทธปฏิภา ตรัสถามว่า พวกเธอทั้งหลายพากันคุมพลพลพยุหเสนากริงทาทัพจะไปไหนกัน แม้ทัพทั้งสองฝ่าย ต่างกราบทูลตอบพระพุทธคำรัสว่า จักกระทำสัมประยุทธ์ซึ่งกันและกันพระพุทธเจ้าข้า แล้วพระ พุทธทวงจะถามต่อไปว่า พวกเธอวิวาทกันด้วยสาเหตุอันใดหรือ จนถึงกับต้องตัดลิ นกันด้วยกำลัง แห่งไพร่พลถึงปานนี้ ขัดศึขราชของทั้งสองพระนครต่างทูลตอบพระราชาปจจุบันันว่า ด้วยเหตุเรื่อง แย่งน้ำกันทำนาพระพุทธเจ้าข้า พระบรมโลกนาถจึงตรัสธรรมิกถาแก่ชาวพระนครทั้งสองนั้น ด้วย พระพุทธพจน์ว่า “ ระหว่างค่าของน้ำในแม่น้ำโรหิณี กับค่าของความเป็นญาติสายโลหิตอย่างไรหนามี คุณค่ามากกว่ากัน ปีนี้ น้ำน้อยเพราะฝนแล้ง หากฝนตกลงมาเมื่อใด น้ำก็จะกลับอุดมสมบูรณ์พอกิน พอใช้สมดังปรารถนา แต่ค่าความเป็นญาติสายโลหิตที่ผูกพันใกล้ชิดต่อเนื่องมาหลายชั้นบรรพชน

นั่น หากขาดสะบั้นต่อกันเสียแล้ว ที่ไหนเลยจะ สร้างสัมพันธ์ไมตรีให้คีตังเคิมได้โดยง่าย ” เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ฟังธรรมกถาจากพระโอบุญเฉพาะพระพักตร์ดั่งนั้น ก็บังเกิดสติ รู้ด้วยปัญญาแห่งตน ต่างยกกรย่อกายศิโรราบกราบขอขมาแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความรำลึกถึงพระมหากษัตริย์เป็นที่สุดยิ่ง

เรื่องที่สอง ที่ชวนให้น่าลึกลับถึงแม่น้ำในพุทธประวัติศาสตร์นี้ คือ หลังจากพุทธปรินิพพาน และเสร็จสิ้นศาสนกิจปฐมสังคายนาแล้ว พระอรานนท์พุทธอนุชาได้ภิกษาจาริกเที่ยวโปรดเวไนยนิกรแทนองค์พระศาสดา อยู่แถบสองฟากฝั่งแม่น้ำโรหิณีนี้เป็นส่วนใหญ่ตลอดระยะเวลา ๔๐ ปี เบื้องหลังแห่งการเสด็จดับขันธปรินิพพาน บรรดามหาชนชาวสองฝั่งพระนคร ได้พบเห็นพระอรานนท์ต่างก็รำลึกถึงพระบรมศาสดา ท่านจึงเป็นผู้แทนองค์พระบรมโลกนาถให้พระญาติสองฝั่งแม่น้ำโรหิณีมีความเจริญใจในทาน ศีล ภาวนา สืบเนื่องมาจน เมื่อท่านอายุครบครบ ๑๒๐ พรรษา พิจารณาตรวจตราอายุขัยของตนก็เห็นว่าสมควรแก่เวลาแห่งสังขารอันจะสิ้นสุดยุติลงเพียงเท่านี้ พระมหามุนิจึงรำพึงถึงสถานที่อันควรแก่การทอดทิ้งกายสังขารอันเป็นสุดท้ายไว้ในปฐพีนี้อย่างรอบคอบกรปด้วยปัญญาญาณ แล้วก็น้อมมนสิการปริวิตกรำพึงขึ้นมาว่า หากเรานิพพานฝั่งกบิลพัสดุ์ ก็จะต้องความโทมนัสแก่ชาวทวทหะ อาจปะทะกันด้วยกำลังพลและศาสตราเพื่อหวังชิงชัยในสังขารอันเปื่อยเน่าแห่งเรา หากเราจะนิพพานในฝั่งพระนครทวทหะนั้นแล้ว ชาวกบิลพัสดุ์ก็จะเคืองขัดเดือดร้อนวุ่นวาย ด้วยกายสังขารของเราเป็นเหตุจุดเดียวกัน เราไซ้จะเป็นเหตุให้พระประยูรญาติสองฝั่งแม่น้ำนี้ขัดข้องหมองใจทำอันตรายซึ่งกันและกันด้วยเหตุอันมิควร อย่าเลย เราจะมิให้ประยูรญาติทั้งสองพระนครแห่งแม่น้ำโรหิณีนี้ต้องวิวาทบาดหมางด้วยเราเป็นเหตุ ท่านจึง ตั้งจิตอธิษฐานนิพพานบนอากาศกึ่งกลางแม่น้ำโรหิณี แล้ว ให้บังเกิดเพลิงทิพย์เผาผลาญสรีระสังขารแห่งท่านจนเป็นจุณวิจุลเสร็จสิ้นแล้ว กลางอากาศนั้น พระอรหันตธาตุก็พลันตกลงยังทั้งสองฝั่งพระนครประมาณเดียวกัน ชาวพระนครทั้งสองนั้นก็พากันเก็บรวบรวมเอาไปสร้างพระสถูปเจดีย์บรรจุพระธาตุองค์มุนีไว้สักการบูชา

- เรามารำลึกถึงสองเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ จึ่งอยากทราบว่ามีแม่น้ำโรหิณียังมีร่องรอยหลักฐานปรากฏอยู่หรือไม่ ถามพระธรรมทูตและผู้แทนบริษัท ท้าวไร่ที่พาเราไปก็ไม่ได้รับความกระจ่างชัด พอดี เดินเข้าไปในเขตโบราณสถานซากกรุงกบิลพัสดุ์ เราเห็นเจ้าหน้าที่ที่ดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้ (น่าจะเป็นข้าราชการของกองโบราณคดี) คุณเป็นผู้มีอายุจะให้ข้อมูลแก่เราได้ เมื่อ ไปถามคุณก็ไม่ผิดหวัง แถบบอกว่าคุณแม่น้ำนี้ยังปรากฏมีอยู่ ต้องวิ่งรถจากนี้ไปอีกหลายกิโลเมตร เราจึงให้ไปตามพนักงานขับรถที่พาคุณเราไปมาคุยด้วย นับเป็น โชคดีของคุณเราโดยแท้ ที่เขาก็รู้เส้นทางที่จะไป และยินดีเต็มใจที่จะพาคุณเราไปด้วย ทำให้เราจิตใจมาก ที่จะได้ไปสำรวจตรวจหาความจริง ไม่ว่าเรื่องใด ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ มีพยานหลักฐานให้เราได้เห็น แม้ระยะเวลาจะผ่านพ้นมาแล้วเกือบ ๓,๐๐๐ ปี ก็ตาม

- คณะของเราเดินชมโบราณสถานกรุงกบิลพัสดุ์ โดยเฉพาะสถานที่สำคัญตรงที่สำรวจค้นพบและยืนยันว่าประตูเมืองด้านทิศตะวันออก ที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ โดยมีม้ากัณฐกะเป็นพาหนะ และนายฉันทะเป็นผู้ติดตาม
- ต่อจากนั้นไปนิโครธาราม ซึ่งเป็นปฐมอารามแห่งเมืองกบิลพัสดุ์ เดิมเป็นป่าต้นไทร ที่พระเจ้าสุทโธทนะ จัดถวายเป็นที่รับรองพระบรมศาสดา พร้อมด้วยพระอรหันต์สาวก ๒๐,๐๐๐ รูป ในการเสด็จกลับมาโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติเป็นปฐม หลังจากตรัสรู้แล้วได้สองพรรษา ณ สถานที่นี้ พระองค์ได้ประทานธรรมเทศนาเรื่อง *เวสสันดรชาดก* โปรดพระประยูรญาติ จนคลายมานะละทิฐิเสียสิ้น และยังยกเอาธรรมิกถาเรื่อง *ธรรมปาลชาดก* มาแสดงปลอบประโลมข่มใจพระพุทธบิดา เมื่อพระองค์รำพันด้วยเสนาหาในพระตถาคตว่า “ตลอดระยะเวลา ๖ ปี โยมเฝ้าคอยติดตามฟังข่าวลูกอยู่ตลอดเวลามิได้คลายเคลื่อน แม้บางครั้งจะมีคำรำลือมาว่า ลูกนั้นหาชีวิตไม่เสียแล้ว โยมก็ทำได้เชื่อไม่โยมมั่นใจว่าลูกจะไม่ตายก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน” พระศาสดาจึงถวายวิชันว่า ไซ้แต่ปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น แม้อินอดีตกาล โยมส่งบุตรชายคืออาตมา ไปเล่าเรียนในสำนักอาจารย์ทิสปาโมกข์ อาจารย์แกลึงเอากระดูกแพะเผาไฟแล้วส่งมาแจ้งให้โยมทราบ ว่า บุตรชายที่ท่านส่งไปเรียนหนังสือนั้นสิ้นชีวิตเสียแล้ว จึงส่งกระดูกนี้กลับคืนมา โยมก็ทำได้เชื่อไม่ ทั้งยังเห็นเป็นเรื่องขบขัน ด้วยเชื่อมั่นว่าบุตรของโยมยังไม่ตายแน่นอน เพราะเหตุที่ตระกูลของเราพากันรักษาศีล ๕ เป็นนิจศีลมาหลายชั่วบรรพบุรุษ อานิสงส์นั้นจึงส่งผลให้คนในตระกูลจักไม่ตายก่อนอายุ ๑๐๐ ปี ภายในนิโครธารามมีซากสตูปใหญ่องค์หนึ่งปรากฏอยู่
- เช้าวันรุ่งขึ้น พระศาสดาพร้อมด้วยสงฆ์สาวกบริวารเสด็จเข้าไปศึกษาจารในพระนครกบิลพัสดุ์ ทรงตรัสธรรมเทศนาโปรดพุทธบิดาความว่า “*ไม่พึงประมาทในบิณฑบาต พึงประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้า*” ยังให้พระเจ้าสุทโธทนะบังเกิดดวงตาเห็นธรรม บรรลุโสดาปัตติผล ต่อจากนั้นเสด็จไปโปรดพระนางพิมพา มารดาราคูหล ถึงในพระตำหนัก ด้วยธรรมเทศนาชื่อ *จันทกนิรชาดก* ว่าด้วยเรื่องความพลัดพรากจากกันนั้นเป็นเหตุให้เกิดทุกข์แต่ทุกชีวิตที่เกิดมาแล้วก็ต้องมาพบความพลัดพรากซึ่งกันและกันทั้งนั้น ไม่วันใดก็วันหนึ่งอย่างแน่นอนเมื่อธรรมเทศนาสิ้นสุดลง พระนางก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล
- ลำดับต่อมาพระนางพิมพาได้สอนให้ราหูลยูวบุตรเข้าทูลขอสมบัติกับพระบรมศาสดา พระองค์ทรงประทานอริยทรัพย์ให้แก่ราหูลด้วย *บรรพชาสมบัติ* ครั้นวันที่สามแห่งการเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ก็ทรงประทานการอุปสมบทแก่นันทกุมาร พระอนุชา พระโอรสพุทธบิดาอันเกิดแต่พระน้านางปชาบดี ในวันที่จะเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับหญิงชนบทกัลยาณี การบรรพชาสามเณรราคูหลและการให้อุปสมบทนันทกนิญ โดยที่พระเจ้าสุทโธทนะไม่ทราบล่วงหน้าเลยนั้น ยังความโทมัสน้อยพระทัยให้เกิดมีแก่พระพุทธบิดายิ่งนัก ทรงปริวิตกรำพึงไม่ปรารถนาให้เหตุเช่นนี้เกิดขึ้นแก่คนอื่นอีก จึงเข้าไปขอพรจาก

พระบรมศาสดาว่า *ต่อไปภายภาคหน้าจะบรรพชาอุปสมบทให้แก่กุลบุตรใด จงให้บิดามารดาเขาทราบ และอนุญาตเสียก่อนจึงค่อยให้การบรรพชาอุปสมบทเถิดพระพุทธเจ้าข้า* พระตถาคตเจ้าทรงถวายพระพรอนุเมตตามที่ทรงทูลขอนั้น จึงถือเป็นธรรมเนียมประเพณีในการ บรรพชาอุปสมบท จะต้องมีการ สวดถามถึงอันตรายภพกรรมเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้น ข้อหนึ่ง นับแต่บัดนั้นมาจนปัจจุบัน กาล ด้วยกรรมวาจาอนุสาสน์ว่า “ *อนุญญาโณลี มาตาปิตุหิ ?* ” (บิดามารดาของเจ้าอนุญาติแล้วหรือ) ผู้ ขอบรรพชาอุปสมบทก็ต้องตอบว่า “ *อามะ ภันเต* ”

- เมื่อประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กบิลพัสดุ์นคร โปรคพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติให้สมาทาน ให้ อัจฉาญและรำเรียงในธรรมีกถาพอสมควรแก่เวลาแล้ว ได้ถวายพระพรลาพระพุทธบิดาเสด็จจาริกมา โดยลำดับ ครั้นถึงอนุปิยัมพวัน แคว้นมัลละ ที่อยู่เบื้องหน้ากรุงกบิลพัสดุ์ไม่ไกลกันนัก ศากยราช กุมาร ๖ องค์ คือภททิยะ ๑ อนุรุทธะ ๑ อานันทะ ๑ ภคคุ ๑ กิมพิละ ๑ เทวทัต ๑ กัปปช่างกัลบกอีก ๑ คน ชื่อว่า อุบาสิ ได้ออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ตามพระศาสดาไปขอบวชที่อนุปิยัมพวันนั้น กล่าวกันว่า ศากยราชทั้งนั้นกราบทูลให้ทรงประทานการอุปสมบทให้แก่อุบาสิช่างกัลบกก่อน แล้วจึงค่อยประทาน อุปสมบทให้แก่พวกตน ด้วยเหตุที่อุบาสิเคยเป็นข้ารับใช้มาแต่ก่อน พวกตนจะได้เคารพเธอในฐานะผู้ อาวุโส เป็นการทลายมานะละทิฐิแห่งขัตติยราชที่เคยถือมีมาแต่ก่อน ด้วยยึดเอาพระวินัยเป็นที่ตั้ง
- เรื่องที่อุบัติขึ้นในกรุงกบิลพัสดุ์และนิโครธาราม เมื่อครั้ง พระศาสดาเสด็จไปในครั้งปฐมโพธิกาล หลังจากตรัสรู้แล้ว ๒ พรรษา ได้นำมากล่าวไว้เพื่อท่านทั้งหลายได้น้อมจิตมนสิการ รำลึกถึงพระมหา กรุณาธิคุณ ในการที่ได้เดินทางมานมัสการพุทธสถานอันเกี่ยวเนื่องด้วยพุทธประวัติองค์พระศาสดา จารย์นี้ เห็นว่าคงจะเพิ่มพูนศรัทธา ปาสาทะ ก่อให้เกิดสติและปัญญาเพียงพอแก่ความต้องการ จึงขอยุติ ไว้เพียงแค่นี้ ต่อจากนั้นคณะของเราเดินทางไปยังปฐมสังเวชนียสถาน คือลุมพินีวัน สถานที่พระมหา โพธิสัตว์เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา ซึ่งถูกจัดลำดับอยู่ ท้ายสุดของกำหนดการ เดินทางครั้งนี้ เพื่อความสะดวกและเหมาะสมในการเดินทาง
- สวนลุมพินีมีการปรับปรุงแลพัฒนาให้สวยงามร่มรื่นทั้งทิพทัศน์และภูมิทัศน์ คงปรารถนาให้เป็น รมณีสถานสมควรแก่เหตุครั้งปฐมพุทธปรุพพกาล ของพระราชวงศ์ทั้งสอง คือ ศากยวงศ์ นคร กบิลพัสดุ์ และโกถิยวงศ์ นครเทวทหะ ดูแปลกตาไปจากการเดินทางมาใน ๓ ครั้งก่อนมาก ทั้งการ สัจจก็เปลี่ยนแปลงทางเข้า-ออก ลานจอร์ดไกลจากสังเวชนียสถานมาก ราว ๒ กิโลเมตรเห็นจะได้ ขาเข้าไปต้องอาศัยสามล้อแขกปั่นด้วยกำลังน้องพาเข้าไป นับว่าเป็นนโยบายอย่างหนึ่งที่ต้องก ารให้ แขกมีรายได้จากนักแสวงบุญ พา เข้าไปจอดส่งตรงหน้าอนุสาวรีย์พระมหาสัตว์เมื่อแรกประสูติ ประทับยืนยกพระกรชูนิ้วพระหัตถ์เปล่งอาสภิวาจาประกาศว่า “ เราเป็นผู้เลิศในโลก เราเป็นผู้ ประเสริฐในโลก เราเป็นพี่ใหญ่ในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นอวสานสุดท้าย จะไม่มีการเกิดใหม่อีกของเรา ” ซึ่งตั้งโดดเด่นเป็นสง่าอยู่ด้านหน้าพระมหาสถูปและเสาศระเจ้าอโศกมหาราช

- เดินเข้าไปยังพระวิหารมาหาเทวีกี่เปลี่ยนแปลงทาสีใหม่ จากเดิมสีแดงเป็นสีขาว ภายในพระวิหารเคยถ่ายภาพได้แต่มาคราวนี้ไม่อนุญาตเสียงแล้ว คนที่ มาครั้งแรกเลยคลาดแคล้วที่จะเก็บภาพเป็นที่ระลึก ขอให้จดจำจารึกไว้ใมนโสนัญญาเฉพาะตัวก็แล้วกัน จากนั้นเราพาคณะญาติมิตรผู้ร่วมกองทัพธรรม แสงบุญและศรัทธาธรรมด้วยกันมาจนถึงวันที่ ๑๐ ของการเดินทาง ไปสวนมนต์ทำวัตรเช้าได้เริ่มไม้ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระสถูป แล้วนั่งสมาธิภาวนาถวายเป็นพุทธบูชาอยู่ราว ๔๕ นาที เห็นว่าต่างคนก็อึมึมเบิกบานใจด้วยบุญกุศลกันตามสมควรแก่กาล จึงชวนกันนมัสการกราบลาสวน ลุมพินีวัน สังเวชนียสถานอวสานสุดท้ายของการเดินทางครั้งนี้ เพื่อไปเติมอาหารกายรอบกลางวัน ที่ภัตตาคาร ดั่งปรารถนา
- เวลา ๑๑.๐๐ น. กลับไปรับประทานอาหารที่ภัตตาคารในโรงแรม
- เวลา ๑๒.๐๕ น. ออกจากโรงแรมที่พักไปแวะชมแม่น้ำโรหิณี ระยะทางไกลพอประมาณ สังเกตจาก เมื่อไปถึงเชิงสะพานข้ามแม่น้ำ สมาชิกหลายคนนั่งหลับหลังรับประทานอาหารอิ่มมาอย่างเอร็ดอร่อย เราเดินลงไปสำรวจดูแม่น้ำโรหิณีตรงจุดที่เราไปชมนั้นไม่กว้างขวางเหมือนแม่น้ำคงคา ยมูนา หรือ เนรัญชรา แต่ความลึกนั้นมากกว่าแม่น้ำเนรัญชรา ยามเราไปนั้นน้ำลด ตลิ่งสูง สมควรแก่ฤดูกาล ถึง ยามทำนาในต้นฤดูฝน ถ้าฝนน้อย หรือตกล่าช้าไป ก็เป็นเหตุให้น้ำแห้งได้เป็นบางช่วง การแย่งน้ำกัน ทำนาย่อมเป็นไปได้ เชิงสะพานมีข้อความจารึกใส่แผ่น นหินอ่อนติดไว้เป็นภาษาฮินดี บอกว่าแม่น้ำ โรหิณี เราไม่ได้สนใจว่าพระบรมศาสดาเสด็จไปห้ามพระญาติสองฝั่งพระนครไม่ให้รบกันด้วยน้ำใน แม่น้ำนี้เป็นเหตุนี้ได้อยู่ตรงจุดไหน ทั้ง ไม่ได้ให้ความสำคัญสถานที่ที่พระอนันตนิพพานว่าอยู่กลาง แม่น้ำช่วงใด เพียงแต่เราทราบว่ามีแม่น้ำที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ยังปรากฏให้เห็นอยู่ เราก็ปีติอึมึมเบิกบานใจเพียงพอแก่ความต้องการของเราแล้ว เราให้ชาวคณะบันทึกภาพแม่น้ำไว้เป็นหลักฐานจน พอสมควรแก่ความต้องการ เพราะคิดว่าหาโอกาสไปได้ไม่ง่าย และน้อย คนนักที่จะได้มีโอกาสไป พิสูจน์ เมื่อสมปรารถนาแล้วเราจึงชวนกันเดินทางต่อ
- เวลา ๑๔.๐๐ น. แวะพักเข้าห้องสุขา คีมน้ำชา กาแฟ น้ำปานะ ของใช้ ของฝาก ที่วัด ๘๖๐ ประมาณ ๒๐ นาที แล้วออกเดินทางต่อไปชมเมืองกบิลพัสดุ์ใหม่ ซึ่งกล่าวขานกันว่าสร้างขึ้นหลังจากชาวกบิลพัสดุ์ ถูกกองทัพวิชูทัตพะ โอรสของพระเจ้าปเสนทิ แคว้น โกศล (อันเกิดจากพระนางवास-กะขัดติยา พระธิดาของพระมหานามะ ศากยกษัตริย์ ที่เกิดกับนางทาสี) บดขยี้มาชาวศากยราชเสียสิ้น ยกวันพระ มหานามะ พระอัยกาแห่งตนเท่านั้น เมื่อพิจารณาถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ประกอบเข้าด้วย แล้วเราเห็นว่าเหตุผลไม่มีน้ำหนักพอ แต่ ถ้าจะพูดมากไปกว่านี้ก็เห็นว่าจะยืดยาวเกินความจำเป็น จึง ของดเว้นไว้ ถึงอย่างไรก็จะขอแสดงความเห็นว่า เมื่อ พิจารณาแล้วเห็นว่าน่าจะเป็นซากวัดมากกว่า ซากวัง การที่มีการประชาสัมพันธ์ว่าเป็นซากกรุงกบิลพัสดุ์(ใหม่) นั้นเราเห็นว่าน่าจะเป็นนโยบายทางการตลาดการท่องเที่ยวมากกว่า เพราะว่าเมื่อมีการแยกการปกครองแบ่งออกเป็นสองประเทศนั้น กรุง

กบิลพัสดุ์และนิโครธารามอยู่ในเขตประเทศเนปาล ร่วมกับลุมพินีวัน ทางอินเดียจึงประชาสัมพันธ์กรุงกบิลพัสดุ์ใหม่นี้ขึ้นมาเพื่อดึงคุณนักรบผู้กล้าหาญ หากความเข้าใจของเราไม่ถูกต้องก็ขออภัยมา ณ ที่นี้

- คณะของเรามุ่งหน้าเดินทางไปเมืองสาวัตถี ถึงปลายทางเมื่อเวลา ๒๑.๐๕ นาฬิกา เข้าพักที่ Lotus Nikko Hotel สาวัตถี เราพักห้อง ๑๐๓

วันจันทร์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

- เวลา ๐๗.๐๐ น. พวกกันไปวัดเชตะวัน ซึ่งในพระสูตรต่างๆ ออกนามว่า “เขตวน อนาถปิณฑิกัสสะ อาราม” ยามเช้าเช่นนี้ยังไม่คณะแสงบุญพลุกพล่าน คณะของเราจึงได้มีโอกาสขึ้นไปนั่งบนพระคันธกุฎี สวดมนต์ทำวัตรเช้า เจริญพระพุทธมนต์มงคลสูตรชุดเจ็ดตำนาน แล้วนั่งสมาธิภาวนาถวายเป็นพุทธบูชาจนสาย พอเริ่มมีคณะแสงบุญทยอยมาสักการะ เราจึงพาชาวคณะกราบลาพระคันธกุฎีแล้วให้เดินชมบริเวณอารามตามอัชยาศัย ส่วนเราหลบไปหาที่สงบ เลือกลงใต้ด้านทิศตะวันตกของพระคันธกุฎี ไปทำความวิเวกอยู่ ณ ที่นั่นลำพัง จนถึงเวลาที่จะต้องเดินทางต่อ เขาจึงไปตามเราออกมา

- นครสาวัตถีในครั้งพุทธกาล ขึ้นอยู่กับแคว้นโกศล พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า พระเจ้าปเสนทิ บ้างแห่งเรียก พระเจ้าปเสนทิโกศล มีพระชนมายุเท่าพระศาสดา ด้วยพระราชสมภพในปีเดียวกัน เคารพรักพระพุทธองค์มาก เล่ากันว่าไปเฝ้าพระศาสดาคราใดต้องเข้าไปประทับใกล้แทบพระยุคลบาท ทรงกราบพระพุทธบาทบ้าง ทรงจุมพิตพระพุทธบาทบ้าง เช่นนี้อยู่เป็นนิจ พระศาสดาตรัสอย่างไรแล้วทรงนับถือเป็นที่สุด พระเจ้าปเสนทิเป็นพระญาติเกี่ยวข้องกับพระเจ้าพิมพิสาร ราชานแห่งเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ด้วยพระมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารนั้นเป็นพระเชษฐภคินีของพระองค์

พระพุทธศาสนาแผ่จากราชคฤห์มาสู่สาวัตถีด้วยเหตุแห่งท่านอนาถปิณฑิกัสสะ เศรษฐีชาวเมืองสาวัตถี ซึ่งเดิมชื่อว่าสุทัตตะ เป็นญาติเกี่ยวข้องกับท่านราชคฤห์เศรษฐี ด้วยเหตุที่เศรษฐีเมื่อราชคฤห์ได้ภคินีของท่านมาเป็นภรรยา และท่านสุทัตตะเองก็มีกิจด้วยการค้าขายจำต้องเดินทางมาเมืองราชคฤห์บ่อยครั้ง และก็มาพักที่เรือนท่านราชคฤห์เศรษฐีนี้เป็นประจำ ครั้งหนึ่งเมื่อท่านเดินทางมาถึง เศรษฐีเจ้าของเรือนผู้ตั้งอยู่ในฐานะแห่งเขยไม่มีเวลาออกมาต้อนรับเช่นเคย ด้วยสาละวณกับกิจการงานหลายอย่างจนสุทัตตะแปลกใจว่าไยท่านเปลี่ยนไป จนเมื่อเสร็จภารกิจต่างๆ แล้วเมื่อพลบค่ำ ทั้งสองจึงได้มีโอกาสได้ปราศัย สุทัตตะถามสหายผู้ตั้งอยู่ในฐานะแห่งเขยว่า ท่านจ้ กมีงานมงคลอันใดหรือ จึงเตรียมการวันวายใหญ่โตมากมายเห็นปานนี้ เศรษฐีผู้เจ้าของเรือนตอบว่า ไม่ได้จัดงานมงคลอันใดหรอก แต่วันพรุ่งนี้เรานิมนต์พระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์สาวกมารับบิณฑบาต ฉันทัดดาหารยังเรือนท่านสุทัตตะเศรษฐีพอได้ยินคำว่า **พระพุทธเจ้า** เกิดอาการปีติซาบซ่าน อิมเิบเบิกบานใจจนยากจะบรรยาย ใครจะไปเฝ้าก็มีเวลาเสียแล้ว คำคืนวันนั้นช่างเป็นรัตติกาลอันยาวนานเสียจริงๆ สำหรับท่านสุทัตตะ จะนอนก็ไม่หลับ ใครจะไปเฝ้าพระศาสดาประตูประนกรก็ยังไม่เปิด จนล่วงปัจฉิมยาม

ท่านมีอาจข่มจิตไว้ได้จึงเดินฝ่าความมืดออกนอกประตูเมืองกำหนดทิศไปทางพระเวฬุวันวิหาร องค์พระทศพลญาณทรงกำหนดสำรวจตรวจดูสัตว์โลกแล้วเห็นท่านสุทัตตะเข้ามาในข่ายพระญาณ ทรงเสด็จออกจากแท่นบรรทมทรงจงกรมรออยู่แต่ก่อนที่สุทัตตะจะไปถึง เมื่อได้พบกันแล้วก็ทรงประทานอนุบุพพิทถาย่อมจิตสุทัตตะจนสมควรแก่การงานแล้วจึงประทานธรรมเทศนาอริยสัจสี่เป็นที่สุด ท่านสุทัตตะก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล ดังนี้แล

- สุทัตตะ หรือ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีจึงได้กราบทูลอาราธนาพระศาสดาเสด็จไปประกาศพระพุทธศาสนายังเมืองสาวัตถี ด้วยรับรองจะถวายการทำนุบำรุงดูแลอย่างเต็มที่สุดความสามารถ พระบรมโลกนาถทรงรับด้วยคุณธิยาภาพแล้ว ท่านจึงมาหาเลือกซื้อที่ดินของเจ้าชายเซต ในอรรถกถาเล่าว่า ท่านเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างและฉลองวัดเซตวันรวมทั้งสิ้น ๕๔ โกฏิ คือค่าใช้จ่ายซื้อที่ดิน ๑๘ โกฏิ สร้างเสนาสนะ ๑๘ โกฏิ และค่าใช้จ่ายในการฉลองวัดอีก ๑๘ โกฏิ
- พระศาสดาทรงบำเพ็ญพุทธกิจหลังตรัสรู้รวมระยะเวลา ๔๕ พรรษา ในจำนวนนี้ ทรงประทับอยู่ ณ เมืองสาวัตถีนานถึง ๒๕ พรรษา โดยอยู่จำพรรษาที่วัดเซตวันรวม ๑๕ พรรษา และวัดบุพพาราม ที่คุณแม่วิสาขา มหาอุบาสิกาเมืองสาวัตถีสร้างถวายเป็นเวลา ๖ พรรษา เป็นปกติวิสัยธรรมดาเมื่อมนุษย์ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ใดนาน ย่อมมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสถานที่นั้นๆ เกิดขึ้นมากตามกาลเวลา เมื่อพระศาสดามาประทับอยู่ ณ สาวัตถีเป็นเวลานานถึง ๒๕ ปี ถึงแม้จะไม่ต่อเนื่องกันในบางครั้งาว เรื่องราว เหตุการณ์ และพระสูตร จึงเกิดขึ้นสถานที่นี้มากด้วยกัน อาทิ นางจิญจมาณวิกา ก่ออิทธิกรรมกล่าวดูว่านางตั้งครรภ์กับพระศาสดา เมื่อความจริงปรากฏ นางวิ่งหนีผู้มหายาชนออกจากวัดพระเชตะวัน เมื่อพันธสงฆ์แผ่นดินก็แยกนาร่างของนางดิ่งลงสู่เวจิมหานรก
- พระเทวทัต ผู้บวชในสำนักพระศาสดาพร้อมชาวศากยบุตร ๖ พระองค์ ถูกโลกจริตครอบงำกระทำกรรมอันมิบังควรแก่พระจอมมุนี นานาประการ ในอวสานสุดท้ายระลึกขึ้นได้ด้วยปัญญาแห่งตน เพราะป่วยไข้ทุกข์เหลือทนด้วยเวทนา คิดจะมาราบทูลวิงวอนง้อขอขมาองค์พระชินสีห์ จึงให้ศิษย์แบกหามข้ามมรรควิถีจากราชคฤห์มายังเชตวันาราม แต่อกุศลกรรมของเธอนั้นเกินจะแก้ไข เมื่อเยื้องกรายลงจากเปลหามหน้าพระวิหาร ก็บันดลแผ่นดินให้แยกแตกออกเป็นช่อง ร่างพระเทวทัตก็ลอดร่องธรณีสู่เวจิมหานรกคู่เดียวกับนางมาณวิกา
- ฟังเรื่องร้ายแล้วมากลับกลายฟังเรื่องที่เป็นมงคลกันเถิดหนา ภายในพระอารามมีต้นโพธิ์งามสำคัญอยู่ต้นหนึ่ง เรียกกันว่า อานันทโพธิ์ ประวัตีเล่าไว้ว่า พระศาสดาทรงโปรดให้พระมหาโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ไปนำหน่อมาจากพุทธคยาสถานที่ตรัสรู้ด้วยกำลังฤทธิ์ ด้วยปรารถนาให้เป็นนิมิตแก่พุทธศาสนิกชนแทนพระองค์เมื่อยามเสด็จจากวัดพระเชตวันมหาวิหารจาริกไปโปรดเวไนยนิกรยังทิศต่างๆ แลด้วยเหตุที่พระอานันทพุทธอุปัฏฐากเป็นผู้บำรุงดูแลรักษาโพธิ์ต้นนี้อย่างดีมาแต่เริ่มปลูกมาจนทั้งนั้นจึงเรียกกันว่าอานันทโพธิ์ดิตริมฝักปกนับจากนั้นมาจนบัดนี้

- อนึ่งพระสูตรสำคัญหลายพระสูตรที่พระบรมโลกนาถโปรดประทานพระโอวาทแก่ทั้งมนุษย์และเทวดา ณ พระวิหารแห่งนี้ก็มากเรื่องด้วยกัน จะขอออกนามพอจำสำคัญไว้สักเล็กน้อย เช่น มงคลสูตร ธรรมนิยามสูตร สารานิยัมมสูตร และธชัคคะสูตร เป็นอาทิ
- อุบาสกคนสำคัญของเมืองสาวัตถี ที่เมื่อเอ่ยนามถึงแล้วหลายท่านคงคุ้นชื่อเป็นอย่างดี คือคุณแม่ วิสาขามหาอุบาสิกา ผู้สร้างวัดบุพพารามถวายพระศาสดาด้วยมูลค่า ๒๗ โกฏิ คือมูลค่าซื้อที่ดิน มูลค่าก่อสร้างเสนาสนะ และมูลค่าทำบุญฉลองพระวิหาร ๓ อย่าง อย่างละ ๙ โกฏิ ขณะชมสฤ็ปท่านอนาถบิณฑิกัสสะเศรษฐีอยู่นั้น เราถามพระธรรมทูตถึงวัดบุพพาราม ท่านชี้ไปทางทิศตะวันออกของพระวิหารเขตวันแล้วบอกว่าปัจจุบันน้ำท่วมไม่สามารถเข้าไปพิสูจน์ได้
- มหาอุบาสิกาท่านนี้เป็นผู้มีปัญญามาก ครั้งเมื่อเมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเขตวันมหาวิหารปรารภภิกษุภทวัคคีย์ ๓๐ รูปเดินทางมาเฝ้าพระตถาคตเจ้า ณ เมืองสาวัตถีไม่ทัน เพราะถึงกำหนดวันอธิษฐานพรรษาเสียก่อน จึงจำต้องหยุดพักจำพรรษาขังเมืองสาเกต ปวารณาออกพรรษาแล้วรีบเดินทางมาเขตวันราม ปีนั้นฝนตกชุกตลอดท่ายวัสสานกาล ยังภิกษุภทวัคคีย์เหล่านั้นได้ความลำบากด้วยจิวรเปียกและแผลเปื้อนด้วยโคลนตม เป็นปฐมเหตุ จึงทรงพระกรุณาประทานพระวินัยบัญญัติอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาด้วยกัน ๕ รูปขึ้นไปถ้วนไตรมาสถลอุดุสน รับฝักจลินที่ทายกทายิกาน้อมนำมาถวายได้ มหาอุบาสิกานามวิสาขาทราบพระพุทธานุญาตนั้นแล้วก็เป็นผู้ถวายฝักจลินเป็นคนแรกในบรรพพุทธศาสนานี้
- อนึ่ง เหตุที่ภิกษุได้มีโอกาสใช้ผ้าอาบน้ำฝน และญาติโยมได้มีโอกาสถวายผ้าอาบน้ำฝนในเทศกาลเข้าพรรษา ก็ด้วยมหาอุบาสิกาท่านนี้ทูลขอพร ต่อพระบรมศาสดาให้ประทานพระพุทธานุญาตเป็นพิเศษเช่นกัน กล่าวถึงความสำคัญของพระเขตวันมหาวิหารมาก็พอควรแก่เวลาแล้วกระมัง ถ้าจะสาธยายต่อไปอีกก็เห็นจะยืดเยื้อเพื่อไปเกินต้องการ จึงขอยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน
- เวลา ๐๙.๓๐น. ออกจากวัดพระเขตวันไปชมสฤ็ปของท่านอนาถบิณฑิกัสสะเศรษฐี ไม่ไกลจากพระวิหารนัก ตรงข้ามกับสฤ็ป ของท่านเศรษฐีเป็นสฤ็ปของพระองค์อุทิมมา มีประกาศของทางการยืนยันตามหลักฐานบันทึกของท่านหลวงจันทองทองทั้งสองว่า สองแห่งนี้เป็นเรือนของทั้งสองท่าน คือท่านเศรษฐีและบิดาของพระองค์อุทิมมา แต่ข้าพเจ้าอยากจะปักใจว่าเป็นสฤ็ปมากกว่า เพราะคุณลักษณะแล้วน้อมให้เชื่อไปเช่นนั้น และก็มีเหตุผลพอที่จะสร้างสฤ็ปของทั้งสองท่านนี้บรรจุพระธาตุไว้เป็นอนุสรณ์ ให้อนุชนได้สักการบูชา กล่าวคือ
 ๑. ท่านเศรษฐีมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาเมืองสาวัตถีดังกล่าวแล้วโดยสังเขปเบื้องต้นนั้น และในปีปลายสุดท่ายแห่งชีวิตท่านที่ปรากฏตามพุทธประวัติ ท่านได้บรรจุอนุคามิผล
 ๒. พระองค์อุทิมมา ที่คนส่วนมากรู้จักท่านในฉายามหาโจ ร ๙๙๙ ศพผู้มีนิ้วมือคนผูกคอ ร้อยเป็นพวงมาลัยนั้น เดิมท่านชื่ออหิงสกะ แปลความว่า ผู้ไม่เบียดเบียนใคร เป็นบุตรปุโรหิตาจารย์เมือง

สาวัดดี เป็นเด็กดี มีปัญญา ความประพฤติเรียบร้อยมาแต่เยาว์ บิดาส่งไปเรียนหนังสือในสำนักของอาจารย์ เคารพกรรมบันดาลให้พบกับอาจารย์ที่ ขาดเมตตาพรหมวิหารธรรม ไร้สิ้นซึ่งจรรยาบรรณของความเป็นครูอาจารย์ ออกอุบายให้ไล่ล่าประหารชีวิตคนเอนิ้วมือมาเป็นเครื่องกำนัลบุษชาติศาสตรอันล้ำเลิศซึ่งไม่เคยประสิทธิ์ประสาทให้กับผู้ใดใครมาก่อน ด้วยหวังว่าเมื่อความเคืองร้อนของมหาชนล่วงรู้ถึงทางการก็จะส่งกำลังทหารมาปราบปรามมหาโจรผู้ใจหยาบให้ราบคาบสิ้นชีพไป การก็เป็นไปตามอาจารย์ใจทรามนั้นคาดหมาย แต่ด้วยพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาตามหากรุณาธิคุณต่อสัตว์โลก เมื่อพระองค์มีมาปรากฏเข้ามาในข่ายพระญาณว่าเป็นเวไนยนิกรที่จะสอนสั่งอบรมให้ข้ามพ้น โสมสงสารนี้ได้ แต่หากเข้าไปไม่ทันการ ด้วยอหิงสกะกุมารผู้สติวิปลาสพันเพื่อนเสียแล้วนั้น ได้พบกับมารดาผู้จะมาปกป้องให้พ้นภัยจากคำสั่งจับตายของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่เธอหาได้สติมิได้เสียแล้วนั้นว่าเป็นใคร กระทำมาตุฆาตด้วยหวังเพียงแค่นี้มีมือสุดท้ายเท่านั้น ก็จะเป็นอนันตริยกรรมนำสู่เวจิมหานรกทันที มรรคผลที่จะพึงบังเกิดมีก็จะขาดสะบั้นลงทันใด พระจอมไตรจึงไปสกัดกั้นขวางทางไว้ก่อนที่เธอจะพบกับมารดา มหาโจรจึงเปลี่ยนเป้าหมายมาไล่ล่าพระมหายุधि ก็ไม่สามารถถึงพระองค์ได้สักที จนเหนื่อยอ่อนทอดถอนใจ จึงร้องตะโกนประกาศไปว่า “ หยุคก่อนสมณะ สมณะหยุคก่อน ” องค์พระชินวรวิสุทธิชนาด้วยธรรมกถาสกถาจิตมหาโจร ใจความว่า “ เราหยุคแล้วจากการทำบาปทั้งปวง แต่เธอลิยังไม่หยุค ” ผู้มีปัญญาแม้ว่าสติจะวิปลาสไปชั่วครู่ขณะ เมื่อบัณฑิตท่านเมตตามาสะกิดเตือน สติคืนมาปัญญา ก็ กิดขึ้น ท่านจึงวางศาสตราเข้ายกกรอัญชิลถวายอภิวัตเทบเบื้องพระยุคลบาท ขอบรรพชาอุปสมบท และตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุอรหัตผลเป็นที่สุด เรื่องราวของท่านดังกล่าวมาโดยสังเขปนี้ น่าจะมีธรรมอุทาหรณ์สอนใจได้หลายแง่มุม สมควรที่จะสร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระธาตุของท่านไว้เป็นอนุสรณ์แก่กุลบุตรสุดท้ายภายหลังได้กระมัง

- เสร็จแล้วออกเดินทางไปยังสถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์

ด้วยเหตุที่พระโคตมบรมครูทรงประกาศพระวินัยบัญญัติห้ามภิกษุแสดงปาฏิหาริย์ จึงเป็นเหตุให้เหล่าเดียรถีย์นักบวชนอกพุทธศาสนากล่าวโจมตีว่าคุณวิเศษของพระพุทธศาสนานั้นไม่มีจริง การจบบ้างล่วงเกินดังกล่าวรุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้น โดยลำดับ เพื่อระงับความระคายเคืองให้หายรำคาญ องค์พระชนะมารจึง **ออกพระ**โอรุ์ประกาศว่า เราบัญญัติห้ามเฉพาะสาวกเสถ ดงปาฏิหาริย์เท่านั้น หากองค์ศาสดาจะเป็นผู้แสดงเองเราหาได้ห้ามไม่ เราแสดงยมกปาฏิหาริย์ในวันอธิษฐานเข้าพรรษาที่เจ็ด ณ โคนต้นมะม่วงชานเมืองสาวัดดี เมื่อถึงวันพระมหายุधिกำหนดนัดหมายมหาชนประมาณมิได้มาเฝ้ารอชมพุทธกถาดานินหาร เมื่อแสดงฤทธาปาฏิหาริย์ปราบทิวของพวก พาลชนพอสสมควรแก่ธรรมาศัยแล้ว เลยเสด็จขึ้นไปจำพรรษายังดาวดึงษ์เทวโลกเพื่อแสดงธรรมโปรดพุทธ

มารดา ในพระวรวงษาที่ ๗ นั้น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างสถูปใหญ่เป็นอนุสรณ์ไว้ตรงที่แสดง
ยมกปาฏิหาริย์นั้น ปรากฏร่องรอยเป็นหลักฐานอยู่ตรงท่าทุกวันนี้

เวลา ๑๑.๒๐ น. กลับมาฉันภัตตาหารยังภัตตาคารที่โรงแรม แล้วออกเดินทางต่อไปลัคเนา
(Lucknow) เมื่อเวลา ๑๒.๒๐ น.

ลัคเนา (Lucknow) เป็นเมืองหลวงของรัฐอุตตรประเทศ (UP) ระยะทางสาวัดติไปลัคเนา ราว ๑๗๐
ก.ม. คณะของเราไปถึงเมืองลัคเนาเมื่อเวลา ๑๗.๓๐ น. เข้าพักที่ Hotel Clarks Avadh, Lucknow
เราเข้าพักห้อง ๑๐๔

- เวลา ๑๘.๐๐ น. นัดกันเดินชมเมืองหลวงของเขา เพราะที่นี้เราเพิ่งมาเป็นครั้งแรก ดูแล้วก็ไม่ต่างกัน
เท่าไร คนมากที่ไหนความวุ่นวายก็มีมากเท่านั้น เขาพาเราเดินไป Sahara Mall ระยะทางไกลโข คณะ
ว่ามากกว่า ๒ ก.ม. คุณจิ๋วซื้อมีดโกนและช้อนถ้วย ขากลับชวนกันนั่งสามล้อ (Taxi) คณะเราไม่รู้จะ
เรียกรถที่ไหน สื่อสารกันอย่างไร เพราะคนพื้นเมืองส่วนใหญ่เขาพูดกันแต่ภาษาฮินดี นับเป็นโชคดี
ของพวกเราพบวัยรุ่นใจดีมีกรุณาซ้อนมอเตอร์ไซด์กันมา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นนักศึกษา พอจะ
สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษได้ จึงถามเขาเรื่องจะจ้างรถให้ไปส่งที่โรงแรม เขาปฏิเสธจะเป็นธุระเดินไป
เรียกรถ เสร็จแล้วต่อราคาให้เรียบร้อย ทั้งกำชับว่าให้เงินค่ารถเท่าที่เขาตกลงเท่านั้น ขนาดนั้นเมื่อถึง
ปลายทางแล้วยังขอเพิ่มพิเศษ นี่แหละที่เขาว่าเขม้นจืดโดยแท้ พวกเราหลายคนต้องใช้รถสองคัน
นั่งรถสามล้อ (Taxi) แยกกันลมชมเมืองหลวง สนุกดีเหมือนกัน ถึงที่พักเมื่อเวลา ๑๙.๔๕ น.

วันอังคารที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

- เวลา ๐๖.๑๕ น. ออกเดินทางจาก Lucknow ไปเมืองอัคระ เราพาชาวคณะทำวัตรเช้าบนรถ เสร็จแล้ว
เรานั่งชมวิวทิวทัศน์สองข้างทาง ล้วนเป็นวิถีชีวิตชนบท ดูเป็นธรรมชาติเพลินดี เส้นทางนี้เราเพิ่งมา
เป็นครั้งแรก ระหว่างทางไม่มีภัตตาคาร หรือร้านอาหารพอที่จะแวะรับประทานกลางวันได้ ทางทัวร์
ต้องจัดอาหารปิกนิกไปจ่อรับประทานกลางทาง
- เมื่อเวลาราว ๑๑.๐๐ น. เลือกได้ป่าไม้ที่ห่างไกลชุมชนเพื่อความมั่นใจว่าปราศจากกลิ่นและสิ่งอันไม่มี
ใครพึงประสงค์ ปล่อยพลาสติกกับพื้นดิน เราลงมาฉันอาหารกับชาวคณะกลุ่มหนึ่ง บางคนนั่ง
รับประทานอยู่บนรถ ฉันไปได้สักครู่เดียว ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่เกือบ ๑๐ คนพากันมายืนมองดูพวกเรา
รับประทานอาหาร ชายสูงวัยคนหนึ่งมือถือเชือกผูกคอกลิงที่เขาเลี้ยงไว้ ก็ยังพาลิ งามายืนดูพวกเราด้วย
เขาออกมาทำสวนอยู่ในละแวกนั้น พอเห็นรถบัสใหญ่จอดจึงพากันทำงานมาสังเกตการณ์ แล้วก็
ยอมไปไหน แสดงว่าคงไม่มีรถใหญ่วิ่งผ่านแล้วมาจอดอย่างนี้บ่อยนัก พวกเรารับประทานอิ่มกันแล้ว
ยังมีอาหารส่วนที่เหลืออีกมาก เพราะทางบริษัททัวร์จัดเตรียมไปได้ มที่ ก็เลยยกส่วนทั้งหลายเหล่านั้น
ให้แก่พวกเขา ทำทางดีใจมากที่วันนี้เขาจะได้กินของแปลก จากปกติประจำวัน

เราเข้าใจเอาเองว่าคนอื่นดูไม่ได้สมาทานมังสวิรัต เป็นเพียงวัฒนธรรมการบริโภคที่นิยมกิน

พืชผักเป็นพื้น แต่ถ้ามีเนื้อสัตว์ที่ลัทธิศาสนาไม่ได้ห้าม (เช่น เนื้อโค-กระบือ) พวกเขาก็กิน

- ฉันทอาหารเสร็จแล้วเดินทางต่อ มุ่งไปสังกัสสนคร เส้นทางไปสังกัสสะมีสัตว์ป่าธรรมชาติให้ชมอย่าง น่าตื่นตาตื่นใจ เช่น นก **กระเรียน** ที่นิยมอยู่กันเป็นคู่ มีให้เห็นทั่วไป **ตาม**ท้องทุ่ง นกยูงหากินอยู่ใกล้ๆ ชุมชน ใกล้บ้านคน เดินข้ามถนนตัดหน้ารถก็มี บางตัวนอนฝั่งแคดอยู่บนหลังคาบ้าน ตกเย็นมาบินขึ้น นอนบนต้นไม้ใหญ่ริมถนนที่รถวิ่งผ่านนั่นเอง นิลกาย ซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่มีฉายาว่า “ตัวเหมือนม้า หน้าเหมือนกวาง คางเหมือนวัว หัวเหมือนแพะ มีเขาเหมือนแกะ” ก็พบมากในแถบนี้ เทียวหากินอยู่เป็นฝูง คณะเราพบฝูงหนึ่งหลายสิบตัวหากินอยู่ในทุ่ง เคยเห็นที่อื่นฝูงละ ๒-๓ ตัว แต่ที่นี่มีมาก มันออกจาก ป่ามาหากินพืชไร่เขา เขาปรบมือไล่ หรือเอาไม้ขี้ว้างปา มันก็วิ่งหนี แสดงให้เห็นชัดว่าคนกับสัตว์อยู่ ร่วมกันฉันญาติมิตรด้วยจิตเมตตากรุณาในฐานะเพื่อนผู้ร่วมโลกเกิดแก่เจ็บตาย ไม่เบียดเบียนทำร้ายซึ่ง กันและกัน เมื่อไปเห็นกับตาแล้วก็ไม่น่าจะอัศจรรย์แปลกใจว่าเหตุไรเรื่องราวต่างๆ หลายแห่ง ที่ ปรากฏในชาดก คนกับสัตว์จึงสามารถพูดจาสื่อสารซึ่งกันและกันได้ด้วยไมตรี
- เวลา ๑๒.๐๐ น. ถึงสังกัสสะ สถานที่ที่พระองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกในวันมหาปวารณาออก พรรษาครั้งที่ ๗ นั้น ดังได้กล่าวไว้แล้วถึงมูลเหตุที่เสด็จขึ้นไปจำพรรษายังดาวดึงส์เทวโลก ในเรื่อง สถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ ในพรรษานั้นประชาชนชาวมนุษย์โลกรำลึกอาลัยในพระศาสดามาก ด้วย ไม่ทราบกำหนดว่าจะเสด็จกลับคืนมายังพื้นพิภพปฐพีเพลาใด บังเกิดความปริวิตกกังวลกระวายใจไป กันไปทั่วในหมู่พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต จึงพร้อมใจกันอาราธนาพระ โมกคัลลนานะอัคร สาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศแล้วไปด้วยฤทธิ์เหาะขึ้นไป กราบทูลถามพระโลกเชษฐ์ยังเทวโลก ว่าจะเสด็จคืน พื้นพิภพ ณ เพลาใด พระจอมไตรมีพุทธวจนะตรัสตอบว่า เราจะกลับคืนไปในวันมหาปวารณาออก พรรษา จะเสด็จลงยังสังกัสสะนครทวาร เพลานั้นไฟนรกจะดับชั่วคราว สัตว์โลกทั้ง สาม คือ มนุษย์ เทวดา และนिरย ภูมิจะได้เห็นเราพร้อมกัน ความสำคัญแห่งพุทธสถานแห่งนี้มีดี วิเศษขึ้นมาโดยย่อ ละนะแล
- เบื้องล่างก่อนเดินขึ้นไปบนชากศรูปมีเสาศิลาพระเจ้าอโศกมหาราชปรากฏหลักฐานอยู่ และมีแปลก กว่าที่แห่งอื่นก็คือหัวเสาเป็นรูปช้าง ช้างสามมีต้นไม้ใหญ่ นกยูงผู้ตัวหนึ่งจับกิ่งไม้อยู่บนนั้นอย่าง เพลิดเพลินเจริญใจมิได้หวั่นเกรงภัยอันตรายใดๆ แม้จะมีแขกแปลกหน้าอย่างคณะเราเข้ามาเยือน เขา คงถือเสมือนเพื่อนญาติมิตรสนิทสนมมาเยี่ยมชมถิ่นของเขา มิได้พึงเล็งเห็นพวกเราเป็นศัตรูหมู่ มาร ร้ายหมายมาพิฆาตฆ่าตี เขาจึงสงบนิ่งท่าที่มองดูหมู่เราด้วยไมตรีไม่วางตา
- เราพาชาวคณะสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งสมาธิภา วนาเป็นเวลานานพอสมควร หลังจากนั้น เก็บภาพเป็นที่ระลึกตามอัชฌาสัย เพราะที่แห่งนี้มิใช่มาได้ง่ายๆ ด้วยระยะทางและการสัญจร แม้เรา เองก็เพิ่งมีโอกาสมาครานี้เป็นปฐม สมควรแก่เวลาแล้วจึงออกเดินทางต่อไปเมืองอัคระ

- เวลา ๑๘.๑๐ น. ถึงเมืองอัคระ รัฐอุตตระประเทศ เข้าพักที่ Clarks Shiraz Agra India เราพักห้อง ๑๑๗

วันพุธที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ขึ้น ๔ ค่ำเดือน ๔ ปีมะเส็ง

- เวลา ๐๗.๓๐ น. ออกเดินทางจากที่พักเพื่อไปชมทัชมาฮาล สิ่งมหัศจรรย์ของโลก และพระราชวังอัคระฟอร์ด ในสมัยที่อิสลามปกครองอินเดีย
- ทัชมาฮาล อนุสรณ์สถานแห่งความรักของพระเจ้า และพระนางมুমตัส ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมูนา แม่น้ำนี้ถือว่าเป็นเส้นเลือดสำคัญของเมืองอัคระ พระราชวังของพระเจ้าอูเทน ราชาธิบดีแห่งนครโกสัมพีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนี้ ดังได้กล่าวแล้วนั้น เรา ไม่ได้หาข้อมูลเกี่ยวกับแม่น้ำนี้เพิ่มเติม ทราบแต่เพียงว่าเคลลี เมืองหลวงในยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่เหนือเมืองอัคระขึ้นไปก็มีแม่น้ำนี้ไหลผ่าน พระราชวังอัคระฟอร์ดของกษัตริย์ราชวงศ์โมกุลในสมัยที่มาปกครองอินเดียก็ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนี้ ตรงข้ามกับทัชมาฮาล ศาสนสถานของฮินดูที่สร้างขึ้นใหม่ที่เคลลี ในปัจจุบันสมัยที่เรียกว่าอัยราฮาม ก็ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมูนาเช่นกัน
- คณะของเราชมความมหัศจรรย์ของทัชมาฮาลแล้วจึงมาชมพระราชวังอัคระฟอร์ด ในส่วนรายละเอียด เราจะไม่สาธยายให้เปลืองเวลา ท่านผู้ใดสนใจหาโอกาสไปชมเองดีกว่า ดัง โบราณภาษิตท่านกล่าวไว้ว่า “ สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” ต่อจากนั้นกลับมาฉันอาหารที่ภัตตาคารในโรงแรมที่พัก Clarks Shiraz Agra India เมื่อเวลา ๑๑.๓๕ น.
- เวลา ๑๒.๒๐ น. ออกเดินทางไปเคลลี ระยะทางจากอัคระไปเคลลีราว ๒๐๐ ก.ม. ถนนสะดวกดีสมกับเป็นทางด่วนสายหลักมุ่งเข้าเมืองหลวง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า Yamuna Express Way แวะพักเข้าห้องสุขา ระหว่างทาง ธรรมชาติระหว่างสองข้างทางสายด่วนเข้าสู่เมืองหลวงต่างจากเส้นทางในชนบทอยู่ เห็นได้ชัดเจนคือ ไม่มีสัตว์ป่า หรือนกนานาชนิดให้เห็นเลย ตลอดระยะทางเกือบร้อยกิโลเมตรก่อนถึงเคลลี ซึ่งเราก็พอจะเข้าใจว่าเป็นปกติวิสัยธรรมดา ไม่ว่าจะสถานที่ใดเมื่อความเจริญทางด้านวัตถุมีมากแล้ว ไซ้ ความมั่นคงทางด้านจิตใจย่อมลดน้อยถอยลง จนเมื่อรถแล่นเข้าไปถึงซานพระนครเคลลีแล้ว เราจึงกระจำงแจ้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อเห็นจ้าวเวหาคือพญานกอินทรียั้งหลายนับพันนับหมื่นคายนับพันไปเฝ้าเจตนาเมืองหลวง เขามารอหาเหยื่อหาอาหารจากกองขยะของชาวเมืองที่กองเป็นภูเขา ฉะนั้นเหล่าเหล่านกน้อยที่มีกำลังค้อยกว่าเขาที่ไหนเลยจะเข้ามาใกล้ได้ เราอยากจะพูดว่านับเป็นมหาอาณาจักรใหญ่ของนกเหยี่ยวแห่งหนึ่งที่เดียวในโลกนี้
- เวลา ๑๗.๐๐ น. แวะชมอัยราฮาม อนุสรณ์ศาสนสถานของลัทธิฮินดู เราเคยเข้ามาชมคราวหนึ่งแล้ว เมื่อมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระพ่อในครั้งที่สาม เราอาจเป็นคนใจแคบที่ไม่ ได้ตื่นตาตื่นใจอะไรกับสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆของศาสนาเขาสักเท่าไร เขาพาไปชมก็ชมไปอย่างนั้นเอง จึงจะไม่ขอวิพากษ์พูดไปให้เปลืองเวลา

- เวลา ๑๘.๒๐ น. เขาพาชาวคณะเราไปชมตลาดสินค้า เราเห็นว่าไม่ใช่สมณกิจ จึงนั่งรออยู่บนรถสองคนกับโยมพี่จืดซึ่งอ่อนเพลียด้วยเหตุที่ถ่ายท้อง สันนิษฐานว่าจากน้ำผลไม้ที่เขาบริกา รเมื่อค่ำวัน ไปพักโรงแรมที่ลักเนาว่า พูดยังเรื่องนี้แล้วก็ใคร่ขอเตือนผู้จะไปนมัสการสังฆเวณิยสถานยังแดนพุทธรูมิ หากใครยังไม่เคยดื่มน้ำมะม่วงแล้วอย่าไปลองเป็นอันขาด เราเคยมีประสบการณ์ได้รับทุกเวทนาเพราะท้องเสียด้วยเหตุนี้มาแล้วเมื่อไปครั้งแรก มิใช่ว่าของเขาไม่ดี เพราะไม่ได้เป็นกันทุกคน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสังขารชั้นของเรามากกว่า วิธีที่ปลอดภัยที่สุดก็คือ ถ้าไม่เคยแล้วอย่าไปลอง เพราะจะเป็นทุกข์ระหว่างเดินทาง
- ชาวคณะเราเดินชมสินค้ากันเพลินจนเวลา ๒๐.๐๐ น. จึงพากันกลับมาขึ้นรถ เขาพาไปพักที่โรงแรมเรดิสัน (Radisson Hotel Ghaziabad) ถึงที่พักเมื่อเวลา ๒๐.๔๕ น. ระยะทางไม่ไกลมาก แต่การสัญจรติดขัดตามปกติวิสัยเมืองหลวง โรงแรมนี้ดีมากสมกับเป็นธุรกิจบริการในเขตนครหลวง เราพักห้อง ๒๐๕

วันหยุดสัปดาห์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๔ ปีมะเส็ง

- เวลา ๐๘.๐๐ น. ออกจากโรงแรมไปสถานที่แสดงมหาสติปัญญา รายนีนี้เป็น โปรแกรมแถมพิเศษคือเมื่อจะไปเคลลี เรานึกถึงรัฐเล็กๆ รัฐหนึ่งซึ่งพระตถาคตเจ้าเคยเสด็จมา ในครั้งนั้นมีชื่อว่า กุรุรัฐ มีเมืองหลวงชื่ออินปัตตะ ทราบเพียงว่าปัจจุบันอยู่ในเขตเคลลี เมื่อถามผู้แทนมา ยศว่าเข้ชั้นท้าวที่พาเราไป ก็ทราบว่าอยู่ในเขต Delle (เราลืมพูดยังไปว่า พระธรรมทูตที่ทางบริษัทท้าวจัดไว้ต้อนรับคณะของเราตลอดการเดินทางนั้น ท่านได้แยกตัวกลับไปพุทธรูมิเมื่อวันที่ คณะเรามาถึงลักเนาว่า ด้วยบริการรถไฟ) เมื่อชาวคณะเราประสงค์จะไปเยี่ยมชม เขาก็ยินดีเต็มใจแถมบริการให้เป็นแพคเกจพิเศษ
- คณะเราเดินทางไปถึงสถานที่ดังกล่าวเมื่อเวลา ๐๕.๐๐ น. ปรากฏหลักฐานว่าพระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้จารึกข้อความบนก้อนหินซึ่งมีลักษณะเป็นเนินเขานั้นว่าเป็นสถานที่ที่พระบรมศาสดาเคยเสด็จมาแสดงธรรมเทศนามหาสติปัญญาสูตร ณ ที่ตรงนี้
- ณ กุรุรัฐนี้ ปรากฏพระอรหันต์สาวกูปหนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นเอตทัคคะ (เป็นเลิศ)ทางด้านผู้บวชด้วยศรัทธา นามว่าพระรัฐบาล หรือรัฐपालะ กล่าวคือสมัยเมื่อพระโคตมบรมครูประกาศพระศาสนาอยู่ ณ แคว้นแคว้นนี้ครั้งนั้น มานพหนุ่มบุตรชายคนเดียวของเศรษฐีได้ฟังธรรมแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใสใคร่จักบวช จึงทูลขอบรรพชาอุปสมบทกับพระผู้มีพระภาค ทรงมีพระพุทธรูมิทราตรัสตอบว่า เองจะไปบอกบิดามารดาให้อนุญาตก่อน เมื่อรัฐบาลกลับไปยังเรือนเพื่อบอกบิดามารดา ทั้งสองก็หาอนุญาตไม่ แม้วบุตรชายจะอ่อนวอนร้องขอด้วยประการใดก็ตาม เพราะหวังให้มีมีครอบครัวรักษาสมบัติจำนวนมากของตระกูลสืบต่อไป เมื่อไม่สมปรารถนาหนุ่มน้อยรัฐบาลจึงประท้วงด้วยการไม่บริโภคอาหารและน้ำเป็นเวลานานวัน จนเพื่อนอดสงสารมิได้ จึงได้เข้าไปอ่อนวอนบิดามารดาโดย

เหตุผลว่า คุณพ่อคุณแม่อนุญาตให้เขาบวชเถิด เมื่อบวชแล้วเขาทน ความลำบากมิได้ก็จะลาสิกขามา เป็นลูกของท่านเช่นเดิม หรือหากเขายังบวชต่อไปก็ยิ่งได้ชื่อว่าบุตรของท่านยังมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าเขาอดอาหารจนหาชีวิตไม่เสียแล้ว ท่านก็จะไม่มีโอกาสได้พบเห็นเขาอีกต่อไป บิดามารดาของหนุ่มรัฐบาล จนใจ จึงจำเป็นต้องอนุญาตให้บวชด้วยความขัดเคือง เมื่อบวชแล้วท่านได้ตามพระศาสดาไปบำเพ็ญเพียร อยู่ยังพระเชตวันวิหาร เมืองสาวัตถี นาน ๑๒ ปีจึงได้บรรลุพระอรหัตผล แล้วกลับมาเยี่ยมโยมบิดามารดา ยังมาตุภูมิกรุงรัฐ ครั้งนั้นท่านเข้าไปพักอยู่ในพระราชอุทยาน พระเจ้าโกรัพยราชทอดพระเนตร เห็นพระรัฐบาลแล้วทรงจำได้ เพราะตระกูล ของท่านกับพระราชวงศ์คุ้นเคยกันมาอย่างดีเป็นเวลานาน จึงทรงเข้าไปนมัสการแล้วทรงสนทนาตรัสปรากฏในข้อสงสัย ว่าเหตุไรพระรัฐบาลจึงออกบวชเล่า เพราะข้าพเจ้าเห็นคนที่ออกบวชโดยมากนั้น ๔ จำพวก คือคนขรา ๑ คนเจ็บป่วย ๑ คนสิ้นโภคทรัพย์ ๑ คนสิ้นญาติมิตร ๑ แต่นี้ท่านยังหนุ่ม ร่างกายหรือก็แข็งแรง สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ แวดล้อมด้วยญาติมิตรและบริวาร มีเหตุอะไรทำให้ท่านต้องออกจากเรือนไปบวชหรือ

- พระรัฐบาลถวายพระพรวิสัยชนาพระเจ้าโกรัพยราชด้วยมธุรสภาษิตคาถาความว่า คุณก่อนมหาบพิตร อตามภาพได้ฟังพระธรรมเทศนา เรื่อง ชัมมุตเทส ๔ ประการ จากพระบรมศาสดา แล้วจึงออกบวช ชัมมุตเทส ๔ นี้เป็นไฉน ขอมหาบพิตรฟังตั้งพระทัยสดับเถิด

๑. อุปะนิยติ โลก โลกคือหมู่สัตว์อันขราด้นไปอยู่
 อัทธโว เป็นผู้ไม่ยั่งยืน

๒. อะตาโณ โลก โลกไม่มีผู้ต่อต้าน
 อะนะภิสสะโร ไม่มีผู้เป็นยิ่งใหญ่

๓. อัสสะโก โลก โลกไม่มีสิ่งเป็นของของตน
 ตัพพัง ปะหายะ คมะนียัง จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งสิ้นแล้วต้องไป

๔. อุโน โลก โลกยังพร่องอยู่
 อะติคโต เป็นผู้ยังไม่อิ่มไม่เบื่อ
 ตัณฑาทาโส จึงต้องเป็นทาสแห่งตนหา

- พระเจ้าโกรัพยราชเมื่อได้สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วน้อมพระทัยเลื่อมใสศรัทธาในบวรพุทธศาสนา ตรัสสรรเสริญเป็นอัศจรรย์ แล้วเสด็จกลับสู่พระราชนิเวศน์

- เราปลาบปลื้มใจมากที่ได้มีโอกาสรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบรมศาสดาที่ปกแผ่มายังสัตว์โลก ณ สถานที่แห่งนี้ แม้เราเกิดมาสุดท้ายภายหลังตั้งกว่า ๒,๐๐๐ ปีก็ยังมีบุญได้มาแกะตามรอยพระยุคลบาทด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาเต็มเปี่ยมท่วมท้นหัวใจ นมัสการศิลาหลักฐานนั้นแล้วจึงพาชาวคณะสวดมนต์ทำวัตรเช้า สวดถวายพรพระ เสร็จแล้วนั่งบำเพ็ญเพียรถวายเป็นพุทธบูชาอยู่ตรงนั้นจนเวลา ๑๐.๐๐ น. สมาชิกในคณะเรามาชวนให้เดินทางกลับเพื่อไปรับภิกขายังภัตตาคารในโรงแรมที่พักถึงที่นั่นเมื่อเวลา ๑๑.๓๐ น.
- เมื่อคณะญาติธรรมเสร็จภารกิจมือกลางวันกันแล้ว ต่างเก็บข้าวของเฉพาะตน ของใครของท่านแล้วขึ้นรถไปปรับแพคเกจพิเศษแถมฟรีนอกกำหนดการอีก **เพราะมีเวลาเหลือเขาจึงพาไปชมประตูชัย**
- **ประตูชัย หรือประตูอินเดีย (India Gate) สร้างด้วยหินทรายแดงเป็นแท่งทึบ รูปแบบเป็นประตูทรงโค้งสูง ๔๒.๓๕ เมตร กว้าง ๕.๑ เมตร ส่วนโค้งของซุ้มประตูสูง ๒๒.๘ เมตร ออกแบบโดย เซอร์ เอ็ดเวิร์ด ลูตเยนส์ เป็นสถาปัตยกรรมในยุคอาณานิคมที่สำคัญแห่งหนึ่งในกรุงเดลี สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ทหารที่พลีชีวิตในสงครามครั้งสำคัญๆ ของอินเดีย เช่น สงครามโลกครั้งที่ ๑ และสงครามอัฟกัน ได้จารึกรายชื่อของทหารที่เสียชีวิตในสนามรบ จำนวนรวมกว่า ๗๐,๐๐๐ นาย และทหารนิรนามอีกไม่ทราบจำนวน มีอักษรจารึกเป็นภาษาฮินดีว่า "อมร ชะวาน ชโยติ" (อมร-ผู้ไม่ตาย, ชะวาน-ทหาร และ ชโยติ-ความรุ่งเรือง หรือความสว่าง) ชาวเขาและชาวเราต่างพากันลงไปถ่ายภาพเป็นที่ระลึก**
- **ต่อจากนั้นรถพาไปชมบริเวณศูนย์ราชการ อาคารรัฐสภา(นั่งชมอยู่บนรถ) แล้วพาไปชมพิพิธภัณฑน์มหาตมะคานธี ต่อด้วยพิพิธภัณฑน์ท่านเขวหระ เนรุห์ อดีตสองผู้นำคนสำคัญของอินเดีย แล้วจึงไปสนามบินนานาชาติอินทिरากานธี**
- เวลา ๑๕.๓๐ น. ถึงสนามบิน เช็คอินแล้วรออยู่ที่นั่น เพื่อรอเดินทางกลับประเทศไทยด้วยสายการบินเดียวกันกับขาไป เที่ยวบินออกจากอินเดีย ๑๘.๑๕ น. (เวลาท้องถิ่น) ถึงสุวรรณภูมิด้วยความสวัสดิ์มีความสุขทุกถ้วนหน้าเมื่อเวลาประมาณ ใกล้เคียงคืน คุณกิตติมารอรับเราไปพักที่บ้าน เวลา ๐๕.๐๐ น. ของวันรุ่งขึ้นมาส่งเราที่สนามบินสุวรรณภูมิ เพื่อใช้บริการสายการบินไทยสไมล์ ของการบินไทย มาลงสนามบินอุดรธานี ซึ่งโยมอัญชลี ดวงทวีทรัพย์ มีศรัทธาของตัวให้ ทั้งวันเดินทางไปเมื่อ ๒๒ ก.พ. และเที่ยวกลับในวันนี้

- อนึ่ง การไปแสวงบุญครั้งนี้เรายังได้รับความอนุเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งหมดจากโยมอัญชติพร้อมครอบครัว และ คุณมาร์ติน-คุณบุษบา เรือกเซ็กเกอร์ จึงขอจารึกน้ำใจความเลื่อมใสศรัทธาของทั้งสองครอบครัวนี้เป็นอนุสารานิยธรรมฝากไว้ด้วย บุญกุศลและความดีด้วยประการใดๆ ทั้งปวงอันจะพึงบังเกิดมีจากการไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระพ่อเป็นคำรบ ๔ ในครั้งนี้ ขอให้ท่านผู้มีอุปการคุณทั้งหลาย จงมีส่วนอนุโมทนากุศลดังกล่าวทุกประการด้วยเทอญ